

Analizë mbi funksionimin e

komisioneve hetimore parlamentare

në Kuvendin e Kosovës

Analizë mbi funksionimin e

komisioneve hetimore parlamentare

në Kuvendin e Kosovës

Prishtinë, korrik 2025.

Përgatitur nga:

Olivier Rozenberg & Artan Murati

Të drejtat e autorit © 2025. **Demokraci për Zhvillim (D4D).**

Të gjitha të drejtat të rezervuara. Përveç citimeve të shkurtra për qëllime të kritikës dhe të shqyrtimit, asnjë pjesë e këtij botimi nuk mund të riprodhohet, të ruhet në ndonjë sistem të rikuperimit të të dhënave ose të transmetohet në asnjë formë ose me asnjë mjet elektronik, mekanik, fotokopjues, regjistruar ose tjetër pa lejen paraprake të D4D.

Ky dokument është realizuar në kuadër të projektit "Mbështetjen e Kuvendit të Kosovës në procedurat e komisioneve hetimore dhe në hartimin e legjislacionit", financuar nga Departamenti Federal i Punëve të Jashtme të Zvicrës (FDFA).

Përmbajtja e këtij dokumenti është përgjegjësi e vetme e Demokraci për Zhvillim dhe në asnjë mënyrë nuk mund të konsiderohet se pasqyron pikëpamjet e FDFA.

Përmbajtja

Hyrje	6
Metodologjia e raportit	8
Analiza e kornizës ligjore për funksionimin e komisioneve hetimore parlamentare në Kosovë.....	10
Funksionimi i komisioneve hetimore parlamentare në Kuvendin e Kosovës.....	14
Gjetjet nga fokus grupet dhe intervistat me deputetët	18
Praktikat ndërkombëtare të komisioneve hetimore parlamentare.....	25
Rasti i Kosovës në perspektivë	36
Përfundimet dhe rekomandimet kyçe për përmirësimin e funksionimit të komisioneve hetimore parlamentare në Kosovë.....	40
Referenca	44

Në arkitekturën institucionale të demokracive përfaqësuese, parlamentet nuk janë vetëm forume debati dhe miratimi të ligjeve, por edhe garantues kyç të mbikëqyrjes demokratike. Ato përfaqësojnë interesin e përgjithshëm të qytetarëve dhe mbajnë mandatin politik për të siguruar llogaridhënie, transparencë dhe integritet institucional. Siç theksohet në raportin global të Unionit Ndërparlamentar (IPU), “parlamentet janë në zemër të sistemit demokratik – nëse ato nuk funksionojnë siç duhet, vetë demokracia rrezikohet.”¹

Mbikëqyrja parlamentare është një element thelbësor i këtij funksioni, dhe një ndër mjetet më të fuqishme për zbatimin e tij janë komisionet hetimore parlamentare. Këto komisione shërbejnë si një mekanizëm i specializuar dhe fleksibil për të shqyrtuar raste të veçanta ku ekzistojnë dyshime për parregullsi, keqpërdorim ose dështime institucionale. Përmes hetimit parlamentar, që përfshinë thirrjen e dëshmitarëve, shqyrtimin e dokumenteve zyrtare dhe analizën objektive, komisionet hetimore ofrojnë mundësinë për të zbardhur të vërtetën dhe për të rekomanduar masa për përmirësim.

Sipas një studimi krahasues të IPU-së, që përfshin 88 parlamente, “komisionet hetimore janë veçanërisht efektive në trajtimin e rasteve të ndërlikuara, për të cilat organet e zakonshme të mbikëqyrjes nuk kanë arritur të japin përgjigje të plota.”² Këto komisione mund të merren me një spektër të gjerë çështjesh, nga keqmenaxhimi i fondeve publike, skandalet politike dhe abuzimi me detyrën zyrtare, deri te dështimet sistematike në ofrimin e shërbimeve publike. Ato plotësojnë një nevojë të domosdoshme për transparencë në një sistem politik ku qytetarët gjithnjë e më shumë kërkojnë llogaridhënie dhe rikthim të besimit në institucionet publike.

Vlera e shtuar e komisioneve hetimore qëndron pikërisht në faktin se ato bashkojnë fuqinë ligjore të hetimit me legjitimitetin demokratik të përfaqësimit parlamentar. Ato veprojnë në emër të qytetarëve dhe nën vëzhgimin e opinionit publik, çka i bën më pak të prekshme nga ndërhyrjet e fshehta apo burokracia institucionale. Në këtë kuptim, komisionet hetimore mund të shërbejnë gjithashtu si instrumente të demokracisë deliberative, duke krijuar hapësirë për debat publik, përfshirje të palëve të interesit dhe analizë të thelluar politike.

Raporti i përbashkët i IPU-së dhe UNDP-së (2017) e thekson qartë rëndësinë e tyre, duke nënvizuar se: “Komisionet hetimore nuk janë vetëm një mjet për mbledhjen e informacionit; ato përfaqësojnë një mundësi për të rikthyer besimin e qytetarëve në parlament si një institucion që nuk i shmanget përgjegjësisë, por e kërkon atë aktivisht.”³

¹ Fromage, D. 2020. *E drejta për hetim e Parlamentit Evropian (PE 648.708)*. Bruksel: Departamenti i Politikave për të Drejtat e Qytetarëve dhe Çështjet Kushtetuese, Drejtoria e Përgjithshme për Politika të Brendshme. E qasshme në:

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/648708/IPOL_STU\(2020\)648708_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/648708/IPOL_STU(2020)648708_EN.pdf)

Royenberg, O., 2020. *Hetimet nga Parlamentet: Shfrytëzimi politik i të drejtës demokratike (PE 648.709)*. Bruksel: Departamenti i Politikave për të Drejtat e Qytetarëve dhe Çështjet Kushtetuese, Drejtoria e Përgjithshme për Politika të Brendshme. E qasshme në:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/648709/IPOL_STU\(2020\)648709_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/648709/IPOL_STU(2020)648709_EN.pdf)

Për më tepër, komisionet hetimore kanë edhe një efekt edukues dhe parandalues. Ato japin një mesazh të fuqishëm politik se qeverisja duhet të jetë e kujdesshme dhe nën mbikëqyrje të vazhdueshme. Edhe në rastet kur nuk pasojnë sanksione ligjore, hetimet parlamentare ngrenë vetëdijen publike dhe vendosin precedent institucional për një qeverisje më të përgjegjshme.

Në këtë kontekst, Kuvendi i Republikës së Kosovës, si parlament i ri në proces të konsolidimit demokratik, ka ndërtuar një përvojë të vyer në këtë fushë. Komisionet hetimore të themeluara deri më tani në Kuvend kanë trajtuar tema të ndjeshme dhe shpesh të polarizuara politikisht, por në thelb kanë reflektuar një kërkesë për më shumë transparencë, llogaridhënie institucionale dhe rikthim të besimit të qytetarëve.

Megjithatë, sfidat mbeten të shumta – që nga mungesa e përvojës procedurale të thelluar dhe kufizimet ligjore, deri te tensionet politike dhe mungesa e vullnetit politik për realizimin e plotë të mandatit të komisioneve.

Ky raport synon të kontribuojë në këtë analizë përmes një vlerësimi kritik dhe të strukturuar të përvojës së deritanishme të Kosovës, duke ofruar një hartë të qartë për forcimin e këtij instrumenti në funksion të një demokracie funksionale, mbikëqyrjeje efektive dhe qeverisjeje të përgjegjshme. Për këtë arsye, është thelbësore që funksionimi i komisioneve hetimore në Kosovë të analizohet në dritën e standardeve ndërkombëtare dhe të krahasohet me praktikat më të mira nga rajoni dhe Evropa.

Metodologjia e raportit

Për të realizuar këtë studim mbi funksionimin e komisioneve hetimore parlamentare në Kuvendin e Kosovës, është ndjekur një qasje metodologjike gjithëpërfshirëse dhe cilësore, e cila ka mundësuar mbledhjen e informacionit të thelluar dhe të besueshëm nga disa burime të rëndësishme dhe plotësuese. Kjo metodologji është ndërtuar mbi katër shtylla kryesore: fokus grupeve, intervistat me deputetë, analiza juridike dhe krahasuese, si dhe shqyrtimi i dokumentacionit përkatës.

Fillimisht, gjatë muajve prill dhe maj 2025, u organizuan dy fokus grupe tematike me qëllim të kuptimit më të mirë të përvojës praktike dhe sfidave me të cilat përballen komisionet hetimore në funksionimin e tyre. Grupi i parë u zhvillua me zyrtarë nga administrata e Kuvendit të Republikës së Kosovës, të cilët luajnë një rol kyç në përgatitjen teknike dhe mbështetjen procedurale të komisioneve. Pjesëmarrësit në këtë grup ofruan një perspektivë të detajuar mbi funksionimin e brendshëm të komisioneve, mekanizmat juridikë dhe administrativë që ndikojnë në punën e tyre, si dhe vështirësitë konkrete me të cilat përballen në praktikë.

Fokus grupi i dytë përfshiu ekspertë të jashtëm nga shoqëria civile, akademika dhe mediat, të cilët, përmes përvojës së tyre si vëzhgues të jetës parlamentare, sollën një analizë më të gjerë dhe kritike mbi rolin mbikëqyrës të komisioneve hetimore. Diskutimet në të dy fokus grupet u zhvilluan mbi bazë të pyetjeve të strukturuar dhe tematike, duke u dhënë pjesëmarrësve hapësirë të mjaftueshme për të ndarë qëndrimet, përvojat dhe rekomandimet e tyre konkrete.

Përveç fokus grupeve, u realizuan edhe intervista gjysmë të strukturuar me deputetë aktualë dhe ish-deputetë të Kuvendit të Kosovës, të cilët kanë qenë të përfshirë në mënyrë aktive në komisione hetimore ndër vite. Janë intervistuar përfaqësues nga pesë parti politike, duke përfshirë si anëtarë të shumicës qeverisëse, ashtu edhe të opozitës, për të siguruar një pasqyrë të balancuar dhe gjithëpërfshirëse. Përmes këtyre intervistave janë diskutuar përvojat konkrete të pjesëmarrjes në komisione, sfidat politike dhe procedurale, vendimmarrja për thirrjen e dëshmitarëve, përballja me mungesën e bashkëpunimit institucional, si dhe ndikimi i punës së komisioneve në rritjen e transparencës dhe llogaridhënies publike.

Në kuadër të këtij studimi, është kryer edhe një analizë e kuadrit ligjor në fuqi në Kosovë që lidhet me funksionimin e komisioneve hetimore parlamentare. Analiza ka përfshirë Ligjin për Hetimin Parlamentar (Nr. 04/L-274), Rregulloren e Kuvendit të Kosovës, si dhe dispozitat përkatëse nga Ligji për Mbrojtjen e Informacionit të Klasifikuar (Nr. 08/L-175) dhe Kodi i Procedurës Penale. Kjo analizë ka vlerësuar nëse kuadri ligjor ekzistues i përmbush nevojat e komisioneve hetimore, cilat janë boshllëqet juridike, dhe si zbatohet ai në praktikë.

Për të kuptuar më mirë standardet dhe praktikat ndërkombëtare që mund të shërbejnë si modele për përmirësim, është zhvilluar një analizë krahasuese me pesë shtete të tjera: Austrinë, Kroacinë, Gjermaninë, Slloveninë dhe Zvicrën. Kjo analizë ka ndihmuar të krahasohet se si formohen dhe funksionojnë komisionet hetimore në këto vende, përbërja e tyre, roli i opozitës, kufizimet në lidhje me hetimet paralele nga sistemi i drejtësisë, dhe trajtimi i dokumenteve të klasifikuara. Përzgjedhja e këtyre vendeve është bërë duke marrë parasysh karakteristikat e tyre të ndryshme – që nga demokracitë e konsoliduara deri te ato

me përvoja të ngjashme rajonale – me qëllim që të ofrohet një panoramë e larmishme dhe e dobishme për kontekstin e Kosovës.

Së fundi, është kryer një shqyrtim i dokumentacionit dhe literaturës përkatëse, duke përfshirë raporte nga organizata vendore dhe ndërkombëtare që kanë monitoruar punën e Kuvendit, studime akademike mbi mbikëqyrjen parlamentare dhe komisionet hetimore, si dhe opinione juridike dhe dokumente nga praktika parlamentare brenda dhe jashtë Kosovës. Kjo literaturë ka ndihmuar në thellimin e analizës dhe ndërtimin e rekomandimeve të bazuara në përvoja të mirë-dokumentuara dhe të menduara me kujdes.

Kombinimi i të gjitha këtyre metodave hulumtuese ka bërë të mundur që ky studim të bazohet në të dhëna të pasura dhe të shumëllojshme – duke përfshirë përvojën praktike të institucioneve, perspektivën kritike të ekspertëve, përvojën politike të deputetëve, si dhe analizën juridike dhe krahasuese. Një qasje e tillë ka kontribuar në hartimin e rekomandimeve të mirëbazuar dhe të zbatueshme për forcimin e rolit të komisioneve hetimore parlamentare në Republikën e Kosovës.

Analiza e kornizës ligjore për funksionimin e komisioneve hetimore parlamentare në Kosovë

Funksionimi i komisioneve hetimore parlamentare në Republikën e Kosovës rregullohet nga një sërë aktesh juridike, duke përfshirë Kushtetutën, ligjet specifike, aktet nënligjore dhe rregullat e brendshme të Kuvendit.

Megjithëse ekziston një bazë formale që garanton të drejtën e Kuvendit për të themeluar komisione hetimore, në praktikë ky kuadër ligjor ka treguar mangësi serioze që e pengojnë efektivitetin e tyre. Kjo analizë synon të trajtojë pikat kyçe të këtij kuadri dhe të evidentojë boshllëqet që kufizojnë zbatimin e tij në praktikë.

Baza kushtetuese dhe ligjore

Nga këndvështrimi kushtetues, e drejta për hetim parlamentar rrjedh në mënyrë të tërthortë nga neni 65, paragrafi 9 i Kushtetutës së Republikës së Kosovës, i cili përcakton rolin e Kuvendit në mbikëqyrjen e punës së Qeverisë dhe institucioneve të tjera publike. Ky nen parashikon se:

“Kuvendi i Republikës së Kosovës mbikëqyr punën e Qeverisë dhe të institucioneve të tjera publike që i raportojnë Kuvendit në përputhje me Kushtetutën dhe ligjin.”

Ky përcaktim lidhet drejtpërdrejt me misionin e komisioneve hetimore, të cilat themelohen kryesisht për të hetuar ose adresuar çështje që lidhen me veprimet apo mosveprimet e Qeverisë ose institucioneve të tjera publike.² Për më tepër, neni 4, paragrafi 4 i Kushtetutës specifikon se “*Qeveria e Republikës së Kosovës është përgjegjëse për zbatimin e ligjeve e politikave shtetërore dhe i nënshtrohet kontrollit parlamentar.*”³ Si referencë specifike lidhur me komisionet parlamentare shërben edhe neni 77, paragrafi 2 i Kushtetutës, ku përcaktohet se “Kuvendi, me kërkesën e një të tretës (1/3) së të gjithë deputetëve të tij, cakton komisione për një çështje të veçantë, duke përfshirë edhe çështje hetimore”.⁴

Akti kryesor që rregullon punën e komisioneve hetimore parlamentare në Kosovë është Ligji Nr. 03/L-176 për Hetimin Parlamentar, i miratuar në vitin 2010⁵. Ky ligj përbën shtyllën themelore ligjore që përcakton funksionimin, kompetencat, strukturën dhe procedurat e komisioneve hetimore.

² Kushtetuta e Kosoves, neni 65(9).

³ Kushtetuta e Kosoves, neni 4(4).

⁴ Kushtetuta e Kosoves, neni 77(2).

⁵ Gazeta Zyrtare, Ligji Nr.03/L-176 për Hetim Parlamentar.

Sipas këtij ligji, mandati i Komisionit Hetimor Parlamentar duhet të jetë gjithmonë në përputhje me parimet e Kushtetutës së Republikës së Kosovës dhe me standardet ligjore ndërkombëtare. Gjatë ushtrimit të mandatit të vet, komisioni duhet të sigurojë që aktivitetet e tij të mos cenojnë pavarësinë institucionale dhe të mos ndërhyjnë apo pengojnë punën e organeve të tjera shtetërore apo gjyqësore.

Komisionet hetimore themelohen për të hetuar çështje që lidhen drejtpërdrejt me përgjegjësinë dhe vendimmarrjen qeveritare apo shtetërore, me qëllim sqarimin e veprimeve apo mosveprimeve që mund të kenë shkaktuar pasoja institucionale, juridike ose publike. Roli i tyre është të ndriçojnë rrjedhën e ngjarjeve, të konstatojnë faktet dhe të përcaktojnë shkallën e përgjegjësisë së akterëve të përfshirë në rastin e hetuar.

Komisioni nuk ka vetëm funksion hetimor, por edhe rol informues dhe këshillues, duke shërbyer si një instrument i mbikëqyrjes parlamentare dhe duke kontribuar në hartimin e konkluzioneve përfundimtare që mund të ndihmojnë në përmirësimin e praktikave institucionale dhe juridike.

Themelimi dhe funksionimi i komisionit mbështetet në parimet kushtetuese dhe është plotësisht në përputhje me dispozitat e Ligjit për Hetimin Parlamentar. Si rezultat i punës së tij, komisioni ka për detyrë të përgatisë një raport përfundimtar, i cili dorëzohet brenda afatit të caktuar nga Kuvendi dhe në përputhje me kërkesat e legjislacionit në fuqi.

Ky raport përbën një dokument institucional me rëndësi të veçantë, që përmbledh gjetjet, vlerësimet dhe rekomandimet që rezultojnë nga procesi i hetimit.

Rregullorja e Punës së Kuvendit dhe aspektet procedurale

Rregullorja e Punës së Kuvendit të Kosovës nuk trajton në mënyrë të detajuar funksionimin e komisioneve hetimore. Neni 46 i Rregullores përcakton se: *“Kuvendi mund të themelojë komisione hetimore. Procedurat për hetimet parlamentare përcaktohen me Ligjin për Hetim Parlamentar.”* Sa i përket mënyrës së funksionimit, veçanërisht nga aspekti procedural, zbatohen dispozitat e përgjithshme të Rregullores së Kuvendit që vlejnë për komisionet e rregullta, pasi nuk parashihen dispozita specifike për komisionet hetimore.

Një komponent shtesë është Rregullorja Nr. 08-Rr-012 për organizimin dhe funksionimin e Administratës së Kuvendit të Republikës së Kosovës. Neni 20 i kësaj Rregulloreje përcakton se Drejtoria për Mbështetje të Komisioneve Parlamentare është njësi përgjegjëse që, në përputhje me fushëveprimin e saj, ofron mbështetje teknike dhe administrative për komisionet hetimore parlamentare gjatë gjithë periudhës së funksionimit të tyre.

Gjithashtu, Sekretari i Përgjithshëm i Kuvendit, me një vendim të veçantë, emëron stafin përgjegjës për mbështetjen e këtyre komisioneve, duke përfshirë edhe mundësinë e përfshirjes së stafit shtesë nga administrata, sipas nevojës, gjatë fazës së hetimeve.

Ndërveprimi me ligje të tjera dhe kufizimet në qasje në dokumente

Gjatë ushtrimit të funksioneve të tyre, komisionet hetimore parlamentare shpesh përballen me kufizime ligjore që burojnë nga ligje të tjera, përfshirë Ligjin Nr. 08/L-175 për Mbrojtjen e Informacionit të Klasifikuar, i cili kufizon qasjen në dokumente që mbajnë statusin “konfidencial”, “sekret” apo “tepër sekret”. Për shkak të mungesës së dispozitave të qarta që parashohin përjashtime të kontrolluara ose mekanizma për deklasifikim të pjesshëm, në raste specifike komisionet mund të mbesin pa mundësi reale për të analizuar dokumente kyçe në hetimet sensitive.

Një pengesë tjetër është mungesa e sanksioneve efektive ndaj institucioneve apo zyrtarëve që nuk u përgjigjen kërkesave të komisionit për dëshmi apo dokumentim. Për të siguruar këtë, Ligji për Hetim Parlamentar i referohet disa herë Kodit të Procedurës Penale (KPP). Konkretisht, dispozitat e KPP-së janë të zbatueshme në lidhje me marrjen dhe administrimin e provave dhe dëshmitarëve, veçanërisht duke qenë se dëshmitari është i obliguar të dëshmojë gjatë seancave të Komisionit Hetimor. Komisioni mund gjithashtu të kërkojë iniciimin e një procedure penale ndaj një dëshmitari që nuk dëshmon në përputhje me obligimet e tij të përcaktuara sipas dispozitave të KPPK-së. Dispozitat e Kodit të Procedurës Penale janë të zbatueshme edhe në rastin e ekspertëve të cilët thirren nga Komisioni Hetimor.

Për më tepër, në rastet e caktuara për çeshtje të cilat nuk mbuolohen me Ligjin për Hetim Parlamentar mund të përdoren pershtatshmerisht dispozitat e Ligjit për Procedurën e Përgjithëshme Administrative.

Komisioni i Venecias dhe komisionet hetimore

Në sistemet demokratike, komisionet hetimore parlamentare përbëjnë një mjet thelbësor të llogaridhënies, duke i mundësuar parlamentit të mbikëqyrë veprimet e ekzekutivit, të hetojë çështje me interes publik dhe të sigurojë transparencë në qeverisje. Sipas Listës së Kontrollit të Komisionit të Venecias për Marrëdhëniet ndërmjet Shumicës Parlamentare dhe Opozitës në një Demokraci (Komisioni i Venecias, 2019), këto komisione janë mekanizma thelbësorë përmes të cilëve opozita parlamentare e ushtron funksionin e saj mbikëqyrës në mënyrë domethënëse dhe të strukturuar.

Komisioni i Venecias thekson se pjesëmarrja e opozitës në komisionet hetimore duhet të jetë thelbësore dhe jo thjesht formale. Kjo përfshin të drejtën për të propozuar temat e hetimit, për të pyetur dëshmitarët, për të kontribuar në hartimin e raporteve dhe për të paraqitur mendime alternative kur ka mospajtime rreth gjetjeve (Komisioni i Venecias, 2019, fq. 16). Këto të drejta janë themelore për të garantuar paanshmërinë dhe legjitimitetin e punës së komisionit, veçanërisht kur hetimet kanë të bëjnë me çështje të ndjeshme politike si korrupsioni, abuzimi me detyrën apo shkeljet e të drejtave themelore. Raporti më tej nënvizon rëndësinë e pluralizmit politik në përbërjen dhe udhëheqjen e këtyre komisioneve. Ndërsa përfaqësimi proporcional është zakonisht standard, mund të nevojiten masa shtesë për të siguruar që partitë opozitare të mos përjashtohen nga rolet kyçe. Në disa sisteme parlamentare, opozita ka të drejtë të udhëheqë komisione të caktuara mbikëqyrëse, si ato për llogaritë publike apo sigurinë kombëtare. Dispozita të ngjashme mund të merren parasysh edhe për komisionet hetimore, në mënyrë që të parandalohet bllokimi i hetimeve nga interesat e shumicës (Komisioni i Venecias, 2019, fq. 11–12). Gjithashtu, komisioni rekomandon që parlamentet të

miratojnë rregulla procedurale që u mundësojnë një pakicë të kualifikuar deputetësh të nisin komisione hetimore pa pasur nevojë për miratim nga shumica. Kjo përbën një garanci strukturore që opozita ruan kapacitetin për të iniciuar hetime edhe kur shumica është hezituese për t'i lejuar ato (Komisioni i Venecias, 2019, fq. 17). Njëkohësisht, funksionimi efektiv i këtyre komisioneve kërkon që ato të mos pengohen nga ndërhyrje partiake apo pengesa institucionale pasi të jenë krijuar. Në fund, komisioni paralajmëron se besueshmëria e komisioneve hetimore nuk varet vetëm nga garancitë formale ligjore, por edhe nga një kulturë politike që respekton pluralizmin parlamentar dhe dialogun demokratik. Kur këto komisione themelohen në përputhje me këto parime, ato shndërrohen në një mjet të fuqishëm të mbikëqyrjes parlamentare, duke forcuar besimin publik dhe duke siguruar që asnjë veprim i qeverisë të mos mbetet jashtë vëmendjes (Komisioni i Venecias, 2019).

Funksionimi i komisioneve hetimore parlamentare në Kuvendin e Kosovës

Komisionet hetimore parlamentare përbëjnë një ndër instrumentet më të fuqishme të mbikëqyrjes parlamentare dhe të kontrollit demokratik mbi ekzekutivin dhe institucionet publike. Që nga legjislatura e parë e Kuvendit të Kosovës në vitin 2001 e deri më sot, janë themeluar gjithsej 16 komisione hetimore, të cilat kanë trajtuar çështje me rëndësi të veçantë publike si menaxhimi i fondeve publike, shkeljet ligjore në prokurim, dëbimet e paligjshme, krizat energjetike, privatizimet, lobimi ndërkombëtar dhe dhuna në familje.

Mirëpo, analiza tregon se ky instrument nuk është përdorur në mënyrë të qëndrueshme ndër legjislatura, shpesh duke u penguar nga zhvillimet politike dhe mungesa e vullnetit institucional. Në dy legjislatura (III dhe V) nuk është themeluar asnjë komision hetimor, ndërsa në legjislaturën VIII (2021–2024) është shënuar numri më i lartë me gjashtë komisione të themeluara. Ndërkaq, vetëm një pjesë e komisioneve kanë arritur të finalizojnë hetimet me raporte përfundimtare dhe rekomandime, të cilat shpesh nuk janë miratuar nga Kuvendi për shkak të mospërkrahjes politike.

Komisioni i parë hetimor në thelb, edhe pse pa u quajtur zyrtarisht si i tillë, u themelua në vitin 2004, gjatë legjislaturës së parë të Kuvendit të Kosovës. Bëhej fjalë për një komision ad-hoc për të hetuar ngjarjet e datave 17-18 mars 2004, të cilat ndezën tensione etnike në Kosovë.

Tabela 1: Numri i KH në Kuvendin e Kosovës në Legjislatura të ndryshme

Legjislatura	Periudha	Komisione të themeluara
I	2001–2004	1*
II	2004–2007	1
III	2007–2010	0
IV	2010–2014	1
V	2014–2017	0
VI	2017–2019	4
VII	2019–2021	3
VIII	2021–2024	6

Në nivel të detajeve, rezultatet e komisioneve kanë qenë të përziera. Disa prej tyre kanë nxjerrë në pah shkelje të rënda kushtetuese dhe ligjore – si në rastin e dëbimit të gjashtë shtetasve turq apo keqpërdorimeve në kontratat e lobimit – ndërkohë që të tjerë kanë mbetur pa raport përfundimtar për shkak të shpërndarjes së legjislaturave, obstrukcioneve politike apo mosfunksionimit të brendshëm të vetë komisionit. Për më tepër, janë evidentuar raste kur Kuvendi ka refuzuar të themelojë komisione hetimore edhe pse janë plotësuar kushtet ligjore, siç ndodhi me kërkesën për hetimin e privatizimit të 75% të aksioneve të PTK-së në vitin 2013.

Mekanizmi i komisioneve hetimore parlamentare në Kosovë gjatë viteve është ngritur si një element për mbikëqyrjen demokratike, duke i ofruar Kuvendit një mjet për të shqyrtuar veprimet ekzekutive, zbuluar dobësitë institucionale dhe promovuar përgjegjësinë.

Edhe pse në pikëpamje të përgjithshme është ndikuar nga ndërhyrjet politike dhe funksionimi joefektiv procedural, disa raste tregojnë se, kur përdoren në mënyrë efikase, komisionet hetimore mund të japin rezultate domethënëse dhe me ndikim.

Një shembull i dukshëm i punës së suksesshme hetimore është Komisioni Parlamentar për deportimin e gjashtë shtetasve turq në vitin 2018 — i njohur gjerësisht si “rasti Gylenist”. Pavarësisht ndjeshmërisë politike dhe rezistencës institucionale, komisioni arriti të përfundojë një raport të detajuar që dokumentonte 31 shkelje kushtetuese dhe ligjore, kryesisht të kryera nga Agjencia e Kosovës për Inteligjencë dhe Policia. Raporti, i miratuar nga Kuvendi në vitin 2019, jo vetëm që rriti ndërgjegjësimin publik mbi keqpërdorimin e pushtetit shtetëror, por shërbeu edhe si bazë formale për hetime penale që më pas çuan në ngritjen e aktakuzave kundër zyrtarëve të lartë. Ky rast thekson potencialin e komisioneve hetimore për t’u shndërruar në katalizatorë drejt drejtësisë dhe reformave institucionale, kur u jepet hapësira dhe mandati i duhur.

Komisioni Hetimor për të gjeturat faktike në Kuvendin e Kosovës, bazuar në Raportin e Zyrës së Auditorit të Përgjithshëm për vitin 2006, mbetet një pikë reference shumë e rëndësishme për hetimin parlamentar në Kuvendin e Kosovës. Ky komision është ndër komisionet e para të llojit të tillë që ka finalizuar një raport, i cili ka shërbyer si pikënisje për hetim të mëtejshëm. Në mënyrë të ngjashme, Komisioni për vendimmarrje në sektorin e energjisë (2006–2022) arriti të prodhojë një raport të thelluar — i miratuar nga Kuvendi në vitin 2023 — që identifikoi lëshime kritike në menaxhimin e ndërmarrjeve publike dhe institucioneve rregullatore.

Megjithatë, këto suksese janë përjashtime, jo rregull. Shumica e komisioneve hetimore të themeluara gjatë dy dekadave të fundit janë përballur me sfida të rënda që kanë dobësuar besueshmërinë dhe efektivitetin e tyre. Problemi kryesor është pengesa sistematike nga shumica parlamentare, e cila në disa raste ka refuzuar të mbështesë krijimin e komisioneve — edhe kur ishte arritur pragu ligjor prej një të tretës së deputetëve. Ky refuzim përbën shkelje të Ligjit për Hetim Parlamentar dhe mosrespektim të pluralizmit demokratik.

Edhe kur komisionet janë formuar, puna e tyre shpesh është sabotuar nga polarizimi partiak, mungesa e kuorumit apo bojkotet e qëllimshme, sidomos gjatë legjislaturës së tetë. Raste të tilla si hetimet mbi mashtrimet në listën e veteranëve apo dhunën bazuar në gjini janë bllokuar me argumentin e shkeljes së kompetencave gjyqësore ose janë bërë joefektive për shkak të kaosit procedural të brendshëm. Për më tepër, disa komisione — pavarësisht muajve të punës — nuk arritën të përfundojnë apo paraqesin raportet e tyre për shkak të shpërndarjes së parakohshme të Kuvendit ose mungesës së vullnetit politik.

Problemet strukturore kanë rënduar këto sfida. Kuadri ligjor aktual i jep shumicës një vend shtesë në secilin komision, një dispozitë që përdoret shpesh për të dominuar ose bllokuar vendimet. Mungesa e afateve të qarta kohore, pasiguria për qasjen në dokumente dhe mungesa e mekanizmave për zbatimin e rekomandimeve të komisioneve reduktojnë më tej rolin e këtyre organeve.

Transparenca mbetet një pikë tjetër e dobët: seancat e komisioneve rrallë transmetohen drejtpërdrejt, dhe dokumentet përfundimtare rrallë publikohen në faqen zyrtare të Kuvendit — duke dobësuar besimin e publikut dhe kufizuar mbikëqyrjen qytetare.

Tabela 2: Miratimi i raporteve përfundimtare nga KH në Kuvendin e Kosovës

Tema	Miratimi i raportit përfundimtar?	Nëse jo, pse?
Vlerësimi i Raportit të Zyrës së Auditorit të Përgjithshëm mbi gjetjet në Kuvendin e Kosovës	Po	
Faturat e rrymës	Po	
Shpenzimet në Kontratat e lobimit	Jo	Zgjedhje të parakohshme – shpërndarja e Kuvendit.
Emërimi i nëpunësve civilë të profilin të lartë	Po	
Dëbimi i 6 shtetasve turk	Po	
Situata në Telekom	Jo	Zgjedhje të parakohshme – shpërndarja e Kuvendit.
Menaxhimi i pandemisë COVID-19	Jo	Zgjedhje të parakohshme – shpërndarja e Kuvendit.
Procesi i privatizimit	Jo	Zgjedhje të parakohshme – shpërndarja e Kuvendit.
Licencimi dhe funksionimi i hidrocentraleve	Jo	Zgjedhje të parakohshme – shpërndarja e Kuvendit.
Menaxhimi i krizës së energjisë elektrike	Jo	Nuk u miratua nga seanca plenare (16 vota pro, 0 kundër, 66 abstenime).
Procesi i vendimmarrjes në sektorin e energjisë 2006-2022	Po	
Rastet e dhunës në familje dhe seksuale	Jo	Raporti nuk u finalizua kurrë, për shkak të polarizimit politik dhe pamundësisë për të zëvendësuar anëtarët e komisionit në seancat plenare.
Menaxhimi dhe abuzimi i mundshëm i rezervave shtetërore	Jo	Probleme në funksionimin e komisionit. Ai ishte i bllokuar për pjesën më të madhe të kohës, për shkak të mungesës së deputetëve nga shumica dhe mungesës së bashkëpunimit nga qeveria.
Menaxhimi i punësimit të anëtarëve të Shërbimit të Jashtëm dhe zyrtarëve të Ministrisë së Punëve të Jashtme	Jo	Raporti përfundimtar nuk mundi të përgatitej në kohë, për shkak të angazhimit të vonë të ekspertizës së jashtme dhe dorëzimit të vonuar të materialeve nga MPJ-ja.
Procesi i subvencionimit për blerjen e teksteve shkollore për nxënësit e niveleve të arsimit fillor dhe të mesëm të ulët	Jo	(Mos)funksionimi i brendshëm i komisionit.

Tabela 3: Temat dhe fushat e politikave të mbuluara nga KH i iniciuar në Kuvendin e Kosovës

Viti	Tema	Fusha
2004	Trazirat e marsit 2004	Siguri/Drejtësi
2006	Vlerësimi i Raportit të Zyrës së Auditorit të Përgjithshëm mbi gjetjet në Kuvendin e Kosovës	Menaxhim
2013	Faturat e energjisë elektrike	Sociale
2018	Shpenzimet për kontratat e lobimit	Punë të Jashtme
2018	Emërimi i nëpunësve civilë të profilit të lartë	Shërbim Civil
2018	Dëbimi i gjashtë shtetasve turq	Të Drejtat e Njeriut dhe Siguria
2019	Situata në Telekom	Ekonomi dhe Menaxhim
2020	Menaxhimi i pandemisë COVID-19	Shëndetësi
2020	Procesi i privatizimit	Ekonomi
2020	Licencësimi dhe funksionimi i hidrocentraleve	Ekonomi
2022	Menaxhimi i krizës së energjisë elektrike	Social dhe Ekonomi
2022	Proceset e vendimmarrjes në sektorin e energjisë 2006-2022	Ekonomi dhe Menaxhim
2023	Rastet e dhunës në familje dhe seksuale	Drejtësi dhe të Drejtat e Njeriut
2023	Menaxhimi dhe abuzimi i mundshëm i rezervave shtetërore	Ekonomi
2024	Menaxhimi i marrëdhënies së punësimit të anëtarëve të Shërbimit të Jashtëm dhe zyrtarëve të Ministrisë së Punëve të Jashtme	Punë të Jashtme
2024	Procesi i subvencionimit për blerjen e teksteve shkollore për nxënësit në nivelet e arsimit fillor dhe të mesëm të ulët	Arsim

Gjetjet nga fokus grupet dhe intervistat me deputetët

Për të kuptuar më mirë funksionimin praktik të komisioneve hetimore parlamentare në Kosovë, si dhe për të identifikuar sfidat strukturore dhe politike me të cilat ato përballen, gjatë muajve prill dhe maj 2025 u zhvilluan dy fokus grupe. I pari u mbajt me zyrtarë të administratës së Kuvendit të Kosovës, ndërsa i dyti përfshiu ekspertë të jashtëm nga shoqëria civile, media dhe komuniteti akademik. Përveç fokus grupeve, u realizuan edhe intervista gjysmë të strukturuar me deputetë nga pesë parti politike (Vetëvendosje, PDK, LDK, AAK, Guxo), të cilët kanë përvojë të drejtpërdrejtë në punën e komisioneve hetimore — përfshirë deputetë që kanë mbajtur pozita si në qeveri ashtu edhe në opozitë gjatë legjislativave të ndryshme. Kjo shumëllojshmëri perspektivash ka ndihmuar në ndërtimin e një pasqyre të gjithanshme dhe të bazuar në përvojë mbi funksionimin aktual të këtij mekanizmi të rëndësishëm të mbikëqyrjes parlamentare.

Ndikimi i shumicës në komisione dhe në efikasitetin e hetimeve parlamentare

Një nga çështjet më të debatueshme në të gjitha diskutimet ka qenë përbërja politike e komisioneve hetimore dhe, në veçanti, se kush mban shumicën brenda tyre. Shumica e pjesëmarrësve, veçanërisht zyrtarë të administratës, përfaqësues të shoqërisë civile dhe deputetë nga opozita, theksuan se, për të garantuar funksionimin efektiv të komisioneve hetimore si mekanizma mbikëqyrës, duhet të sigurohen mekanizma që balancojnë fuqinë brenda tyre.

Sipas disa pjesëmarrësve, shumica në një komision hetimor nuk duhet domosdoshmërisht të pasqyrojë shumicën parlamentare në Kuvend, por duhet të reflektojë interesin e opozitës për mbajtjen e llogaridhënies. Një model që u përmend gjatë grupeve të fokusit ishte ai i Gjermanisë dhe Holandës, ku rregulloret parlamentare ose praktika parlamentare e favorizojnë emërimin e opozitës në krye të komisioneve hetimore, duke e konsideruar këtë si një mënyrë për të forcuar rolin mbikëqyrës të opozitës në një sistem demokratik.

Kjo çështje nuk është vetëm teknike, por thelbësisht politike: ai që kontrollon shumicën në komision përcakton agjendën, planin e punës, listën e dëshmitarëve dhe të ekspertëve, dhe në fund narrativen e raportit përfundimtar. Në mungesë të një qasjeje të balancuar, ekziston rreziku që komisionet të bllokohen ose të shmangin hetimet e thelluara mbi çështje me interes publik.

Një aspekt tjetër i rëndësishëm, i lidhur ngushtë me këtë çështje, ka të bëjë me mënyrën e emërimit dhe rolin e Kryetarit të Komisionit. Neni 10 i Ligjit për Hetim Parlamentar përcakton rregulla specifike për emërimin dhe përgjegjësitë e Kryetarit të Komisionit Hetimor. Pas themelimit të komisionit, Kuvendi emëron Kryetarin, i cili duhet të vijë nga radhët e njërit grup parlamentar që nuk e ka iniciuar hetimin dhe që nuk është pjesë e koalicionit qeverisës. Ndërkaq, Nënkryetari emërohet nga Kuvendi mbi bazën e një propozimi nga iniciuesi ose grupi iniciues i komisionit.

Kryetari mban përgjegjësinë për drejtimin e punës së komisionit në përputhje me ligjin dhe vendimin e Kuvendit për themelimin e tij. Në rast mungese të Kryetarit, detyrat e tij i kalojnë përkohësisht Nënkryetarit, me qëllim të ruajtjes së vazhdimësisë në punën e komisionit.

Në diskutimet për këtë temë, u trajtua edhe mundësia që pala iniciuese e një komisioni hetimor të mund të marrë drejtimin e tij. U shprehën shqetësime se, në disa raste, një Kryetar i cili, sipas rregullave aktuale, nuk mund të vijë nga pala iniciuese mund të pengojë qëllimisht punën e komisionit. Për pasojë, disa pjesëmarrës në fokus grupet, së bashku me disa deputetë individualë, propozuan që të rishqyrtohet formula ekzistuese për emërimin e Kryetarit të Komisionit Hetimor.

Fushëveprimi i komisioneve: hetim parlamentar, jo ndjekje penale

Një tjetër pikë që u theksua nga të gjithë pjesëmarrësit ishte nevoja për të sqaruar rolin dhe kufijtë e komisioneve hetimore parlamentare. Siç u nënvizua në mënyrë unanime përgjatë intervistave dhe fokus grupeve, deputetët nuk janë hetues penalë dhe nuk duhet të marrin rolin e prokurorëve apo gjyqtarëve. Hetimet parlamentare janë pjesë e funksionit mbikëqyrës të Kuvendit dhe duhet të zhvillohen brenda këtyre kufijve. Në këtë kuadër, është thelbësore që, në momentin e themelimit të një komisioni, të përcaktohen qartë objektet e hetimit, pyetjet që pritet të adresohen, si dhe objektivat politike apo institucionale të procesit. Përndryshe, ekziston rreziku që komisionet të humbasin qëllimin e tyre, të krijojnë tensione me organet e drejtësisë ose të përfundojnë në paralizë funksionale. Një shembull konkret i kësaj problematike ishte tendenca e Kuvendit të Kosovës për të formuar një Komision Hetimor në vitin 2019 lidhur me çështjen e listave të veteranëve — një temë që në atë kohë ishte tashmë nën shqyrtim nga Prokuroria e Shtetit. Pra, qëllimi i komisioneve hetimore duhet të jetë thirrja në përgjegjësi publike e politike, e jo në konstatime tjera. Për natyrë tjetër të hetimit, pra për natyrën penale, institucionet e drejtësisë mund të marrin shkas nga hetimi parlamentar, nëse konsiderohet mundësia e ekzistimit të elementit të veprës penale.

Hetime paralele me organet e drejtësisë

Një nga çështjet më të ndjeshme ka qenë ajo e zhvillimit të hetimeve paralele nga komisionet hetimore dhe organet e drejtësisë. Ashtu si në shumë vende evropiane, rregulli “*sub judice*” (që ndalon diskutimin e rasteve në shqyrtim gjyqësor) nuk zbatohet në Kosovë, dhe për pasojë, një komision hetimor parlamentar dhe një gjykatë mund të hetojnë njëkohësisht mbi çështje të ngjashme (shih seksionin 7). Mendimet mbi këtë temë janë të ndara: shumica e zyrtarëve parlamentarë dhe ekspertëve të jashtëm mendojnë se komisionet hetimore parlamentare duhet të përjashtohen nga hetimi i rasteve që tashmë janë objekt i procedurave penale, me qëllim që të mos pengohet drejtësia ose të mos cenohet parimi i prezumimit të pafajësisë. Argumentet kryesore për këtë qëndrim lidhen me rrezikun e publikimit të provave që mund të ndikojnë mbi dëshmitarët apo mbi rrjedhën e hetimit penal.

Nga ana tjetër, disa deputetë të opozitës kanë shprehur shqetësimin se ata nuk njoftohen gjithmonë nëse një rast është në hetim penal, dhe se ndalimi paraprak i një komisioni parlamentar për të trajtuar çështjen do të përbënte kufizim serioz të së drejtës së tyre për mbikëqyrje parlamentare.

Rrjedhimisht, mund të ndodhë që të njëjtat fakte t'i nënshtrohen njëkohësisht një hetimi parlamentar dhe procedurave gjyqësore, megjithëse qëllimi i secilit proces është i ndryshëm. Sipas standardeve dhe praktikave të mira ndërkombëtare për hetimet parlamentare, kur procese të tilla ndodhin paralelisht, hetimi parlamentar duhet të jetë në përputhje me rregullin *sub judice*, që deputetët e komisionit të përmbahen nga komentimi ose ndërmarrja e veprimeve ose që mund të paragjykojnë ose ndikojnë në rezultatin e çështjes që është më proces gjyqësor, ose pritet të nisë në Gjykatë. Prandaj parimi *sub judice* në raste të caktuar mund të gjejë zbatim.

Për të adresuar këtë dilemë, disa pjesëmarrës kanë propozuar krijimin e mekanizmave formalë për shkëmbimin e informacionit ndërmjet Kuvendit dhe Prokurorisë, si dhe përfshirjen e dispozitave që do t'i lejonin Kuvendit t'u dorëzojë raportet përfundimtare organeve të drejtësisë, në rastet kur dyshohet për shkelje penale.

Procedura e miratimit të komisioneve: përtej shumicës parlamentare

Sipas Ligjit për Hetim Parlamentar në Kosovë, një nga mënyrat për themelimin e një komisioni hetimor është përmes kërkesës së një të tretës së deputetëve të Kuvendit. Megjithatë, praktika parlamentare në të gjitha rastet ka kërkuar që themelimi i komisionit të votohet edhe në seancë plenare. Kjo qasje është konsideruar problematike, pasi vullneti i një të tretës së deputetëve duhet të jetë i mjaftueshëm për të themeluar një komision, pa pasur nevojë për një proces shtesë votimi, i cili mund ta minojë këtë iniciativë. Pjesëmarrësit në diskutime kanë kërkuar një interpretim të qartë dhe zbatim strikt të këtij parashikimi ligjor, duke theksuar se nisma e një të tretës së deputetëve duhet të trajtohet si e mjaftueshme për të nisur procedurat për formimin e komisionit hetimor.

Mungesa e bashkëpunimit nga dëshmitarët dhe institucionet

Një çështje që është përsëritur në të gjitha diskutimet ka të bëjë me refuzimin e dëshmitarëve për të dëshmuar para komisioneve hetimore parlamentare, si dhe me mospërgjigjen e institucioneve për të dorëzuar dokumentet e kërkuara. Edhe pse Ligji për Hetim Parlamentar dhe Kodi i Procedurës Penale obligojnë bashkëpunimin dhe dëshminë para komisioneve hetimore, në praktikë, palët shpeshherë refuzojnë pa u përballur me pasoja konkrete.

Pjesëmarrësit theksuan se ky fenomen e cenon autoritetin e Kuvendit dhe e bën të pamundur funksionimin normal të komisioneve. Si zgjidhje e mundshme, u propozua forcimi i bashkëpunimit ndërinstitutional përmes krijimit të mekanizmave të koordinimit ndërmjet Kuvendit, Policisë dhe Prokurorisë, për të zbatuar kërkesat e komisioneve kur është e nevojshme përfshirë edhe urdhërimin e paraqitjes së dëshmitarëve apo dorëzimin e dokumenteve. Gjithashtu, u diskutua mundësia që mungesa e bashkëpunimit të pasqyrohet zyrtarisht në raportet përfundimtare të komisioneve, në mënyrë që të krijohet presion publik dhe politik mbi individët dhe institucionet që refuzojnë bashkëpunimin.

Mungesat e deputetëve në mbledhjet e komisionit

Një sfidë tjetër që ndikon drejtpërdrejt në funksionimin e komisioneve hetimore është mungesa e vazhdueshme e deputetëve në mbledhje. Ka pasur raste kur deputetë të pakënaqur me përbërjen apo drejtimin e komisionit kanë zgjedhur të mos marrin pjesë në mbledhje, me qëllim që të bllokojnë kuorumin e nevojshëm për funksionimin e tij. Kjo sjellje, shpesh e motivuar politikisht, përbën shkelje të etikës parlamentare dhe paralizon punën e komisionit.

Ndër zgjidhjet e propozuara janë: (a) ndryshimi i Ligjit për Hetim Parlamentar për të sanksionuar mungesat e pajustificuara të deputetëve; (b) përcaktimi që mungesat të fillojnë të llogariten që nga mbledhja e parë, edhe nëse ajo nuk mbahet për shkak të mungesës së kuorumit.

Ekspertiza e jashtme: e domosdoshme por e parregulluar

Në të gjitha fokus grupet dhe intervistat, u theksua rëndësia thelbësore e përfshirjes së ekspertëve të jashtëm në mbështetjen e komisioneve hetimore parlamentare. Megjithatë, kjo fushë përballet aktualisht me sfida të mëdha. Së pari, pagesa për ekspertët është shumë e ulët dhe nuk përputhet me standardet e tregut, gjë që e bën të vështirë angazhimin e profesionistëve me përvojë të thelluar në fushat përkatëse. Së dyti, mungon qartësia në lidhje me procedurën e angazhimit, procesin e përzgjedhjes dhe afatet e pagesës. Këto pasiguri burokratike dhe mungesa e standardeve të qarta e bëjnë përfshirjen e ekspertizës të çorganizuar dhe të paqëndrueshme.

Pjesë e zgjidhjes së propozuar është që me Ligjin për Hetim Parlamentar të rregullohet qartë procedura e angazhimit dhe shuma e kompensimit të ekspertëve, përzgjedhja e tyre mbi bazën e kriterëve objektive, si dhe krijimin e një skeme të qëndrueshme financiare për këtë kategori të rëndësishme brenda procesit të hetimeve parlamentare.

Transparenca si parakusht për besueshmëri

Transparenca është thelbësore për punën e komisioneve hetimore. Pjesëmarrësit theksuan se përbërja e komisioneve, objektivat e hetimit, mbledhjet publike dhe dokumentet jo-konfidenciale duhet të publikohen rregullisht në faqen zyrtare të Kuvendit. Aktualisht, mungesa e informacionit në internet për punën e komisioneve kufizon ndjeshëm transparencën dhe aftësinë e qytetarëve për të ndjekur dhe kuptuar hetimet parlamentare.

U sugjerua që Kuvendi të krijojë një rubrikë të veçantë në faqen e tij zyrtare të internetit, të dedikuar për komisionet hetimore, ku do të publikoheshin përbërja e komisionit, dokumentacioni i deklasifikuar, procesverbalet, raportet ndërmjetëse dhe raporti përfundimtar. Për shumë prej pjesëmarrësve, kjo do të ndihmonte në rritjen e besimit publik dhe forcimin e rolit mbikëqyrës të Kuvendit përmes mbështetjes së medias dhe shoqërisë civile.

Trajtimi i informacionit të klasifikuar

Kur komisionet hetimore parlamentare kërkojnë qasje në dokumente të klasifikuara, është thelbësore që anëtarët e tyre të pajisen me certifikata të sigurisë. Ligji nr. 08/L-175 për Mbrojtjen e Informacionit të Klasifikuar përcakton qartë se çdo person që kërkon qasje në këtë lloj informacioni duhet t'i nënshtrohet një procesi të verifikimit të sigurisë, i cili realizohet nga Agjencia për Informacion të Klasifikuar. Megjithatë, në praktikë, ky proces nuk është zbatuar për deputetët e Kuvendit.

Nga ana tjetër, përfaqësues të shoqërisë civile kanë shprehur shqetësime mbi mundësinë e keqpërdorimit të këtij procesi të certifikimit të sigurisë ndaj disa deputetëve, sidomos në raste kur hetimet kanë natyrë të theksuar politike.⁶

Raporti përfundimtar dhe ndjekja e rekomandimeve

Pjesëmarrësit theksuan gjithashtu rëndësinë e raportit përfundimtar të komisioneve hetimore. Pasi të miratohet në një seancë plenare, ky raport duhet t'i dorëzohet institucioneve përkatëse përfshirë edhe organet gjyqësore në rast se hetimi ka identifikuar elementë që mund të përbëjnë vepra penale. Ky qasje siguron që hetimi parlamentar të mos mbetet vetëm në nivel politik, por të sjellë edhe pasoja konkrete që fuqizojnë përgjegjësinë institucionale.

Është propozuar krijimi i një mekanizmi për ndjekjen e rekomandimeve të raporteve përfundimtare nga Kuvendi, me qëllim shmangien e situatave kur raportet miratohen, por nuk zbatohen.

Kultura politike dhe gatishmëria për bashkëpunim

Në fund, një nga temat më delikate, por edhe më të rëndësishme që u ngritën në të gjitha takimet, ishte mungesa e një kulture politike të mbikëqyrjes. Komisionet hetimore parlamentare shpesh shndërrohen në arenë për përplasje politike të thjeshta, në vend që të shërbejnë si platforma për zbardhjen e procesit politik dhe rritjen e transparencës. Disa pjesëmarrës u bënë thirrje grupeve parlamentare që të tregojnë gatishmëri për të lënë mënjanë llogaritë politike afatshkurtra dhe t'i trajtojnë komisionet hetimore si një instrument thelbësor për mbrojtjen e interesit publik.

Një rekomandim kyç është që partitë politike të miratojnë një kod të brendshëm të sjelljes për funksionimin e komisioneve hetimore parlamentare, i bazuar në parimet e bashkëpunimit, integritetit dhe objektivitetit, i cili do të sigurojë sjellje të përshtatshme nga grupet parlamentare, pavarësisht nga pozicionimi i tyre aktual politik.

⁶ E gjetur nga fokus grupi i realizuar me përfaqësues nga shoqëria civile dhe ekspertë të fushës.

Kohëzgjatja e mandatit të KH-së dhe ndërprerjet e shkaktuara nga zgjedhjet e parakohshme

Një nga çështjet që u përmend gjithashtu gjatë diskutimeve me akterët e përfshirë, ishte edhe kufizimi kohor i mandatit të Komisioneve Hetimore Parlamentare (KH) në gjashtë muaj, si dhe ndërprerjet që shkaktohen nga zgjedhjet e parakohshme. Kuadri ligjor që rregullon punën e komisioneve hetimore parlamentare në Kosovë përcakton një mandat të qartë, por të ngurtë, i cili në praktikë ka sjellë sfida të mëdha operationale. Kufizimi kryesor buron nga Neni 4 paragrafi 3 i Ligjit për Hetimet Parlamentare, që vendos një kohëzgjatje maksimale prej gjashtë (6) muajsh për punën e çdo komisioni të tillë. Sipas kësaj dispozite, propozimi me shkrim për themelimin e komisionit duhet të përfshijë temën e hetimit, arsyetimin e tij, numrin e anëtarëve dhe afatin kohor brenda të cilit komisioni duhet të përfundojë punën, duke theksuar qartë se ky afat “nuk mund të jetë më i gjatë se gjashtë muaj.” Ky kufizim, ndërsa synon të sigurojë efikasitetin dhe të parandalojë hetime të pafundme, në praktikë ka rezultuar shpesh shumë i rreptë.

Disa komisione hetimore parlamentare kanë hasur vështirësi për të përmbushur mandatin e tyre brenda kohës së caktuar. Kjo është veçanërisht problematike kur hetimet kërkojnë mbledhjen e dokumentacionit kompleks, dëgjimin e dëshmitarëve të shumtë apo koordinimin me institucione të jashtme. Në këto raste, kufizimi prej gjashtë muajsh ka penguar në mënyrë efektive përfundimin e raporteve, duke lënë hetime kyçe të papërfunduara dhe gjetjet e tyre pa u raportuar.

Përveç kufizimit në kohë të mandatit, një pengesë tjetër e madhe shfaqet në kontekstin e zgjedhjeve të parakohshme parlamentare. Sipas Nenit 125 paragrafi 1 të Rregullores së Punës së Kuvendit, çdo çështje e pazgjidhur — si puna e papërfunduar e komisioneve hetimore — nuk vazhdon në legjislaturën e re pas shpërndarjes së Kuvendit. Kjo do të thotë se edhe në rastet kur një komision është afër përfundimit të raportit, procesi ndërpritet automatikisht sapo shpallen zgjedhjet dhe legjislatura shpërndahet. Pamundësia për të kaluar punën e komisioneve nga një legjislaturë në tjetrën shkakton një ndalim të papritur të funksioneve të mbikëqyrjes dhe hetimit, duke cenuar si llogaridhënien parlamentare ashtu edhe memorien institucionale.

Kufizimet në kontekstin e zgjedhjeve të parakohshme parlamentare, janë të përcaktuara edhe me nenin 5 të Ligjit për Hetim Parlamentar: *“Në rastet kur Kuvendi shpërndahet para përfundimit të mandatit të rregullt, Komisioni gjithashtu do të pushoj se ekzistuar.”*

Çështjet që kanë qenë një herë objekt i hetimit parlamentar në njërën nga legjislaturat e Kuvendit, nuk mund të jenë objekt i hetimit parlamentar, përveç rastit të paraparë në paragrafin 2 të këtij neni, që përcakton se komisioni themelohet për të hetuar çështje ku janë drejt për së drejti të përfshira përgjegjësit qeveritare apo shtetërore. Andaj, mund të diskutohet gjatë procesit të ndryshimit të Ligjit për Hetim Parlamentar.

Këto kufizime u bënë veçanërisht të dukshme gjatë legjislaturës së gjashtë (2017–2019), periudhë e shënuar nga zgjedhjet e parakohshme dhe paqëndrueshmëria politike. Disa komisione hetimore të nisura gjatë kësaj periudhe nuk arritën të përfundojnë punën e tyre për shkak të skadimit të mandateve ose shpërndarjes së Kuvendit. Si rezultat, përpjekjet dhe resurset e vlefshme të investuara në mbikëqyrjen parlamentare humbën, dhe çështjet me interes publik mbetën të pazgjidhura.

Megjithatë, edhe pse puna e papërfunduar e një komisioni hetimor nuk vazhdon automatikisht në legjislaturën e re, Ligji për Komisionet Hetimore lejon që legjislatura e re të rivendosë një Komision Hetimor për të njëjtën çështje, vetëm në rastet kur Kuvendi shpërndahet para përfundimit të mandatit të rregullt, duke bërë që edhe komisioni të pushojë së ekzistuari.

Prandaj, një çështje kyçe që do të duhej të trajtohej më tutje dhe të rregullohej siç duhet në një ligj potencialisht të ri është ajo që mund të konsiderohet si "një çështje e hetuar". Mendimi i përgjithshëm për këtë çështje është se, përveç nëse ka pasur një votim formal, qoftë pro ose kundër për një raport të komisionit hetimor, çështja e hetuar nuk duhet të konsiderohet e mbyllur/ e përfunduar nga Kuvendi. Prandaj, kur nuk ka votim që deklaron se çështja është përfunduar, është e mundur që një komisioni hetimor ta vazhdojë hetimin e saj.

Vlen të përmendet se komisioni i parë hetimor në thelb, edhe pse pa u quajtur zyrtarisht si i tillë, u themelua në vitin 2004, gjatë legjislaturës së parë të Kuvendit të Kosovës. Bëhej fjalë për një komision ad-hoc për të hetuar ngjarjet e datave 17-18 mars 2004, të cilat ndezën tensione etnike në Kosovë.

Praktikat ndërkombëtare të komisioneve hetimore parlamentare

Austri: Të drejtat e pakicave çojnë në politikë të lartë

Struktura

Në Austri, vetëm Këshilli Kombëtar ka të drejtën të themelojë komisione hetimore parlamentare (KH); Dhoma e Lartë (Senati) nuk ka këtë kompetencë. Komisionet hetimore krijohen për të hetuar çështje specifike, shpesh të lidhura me veprimet e qeverisë apo shqetësime publike. Ato kanë të drejtën të thërrasin dëshmitarë, të kërkojnë dokumente dhe të organizojnë seanca dëgjimore.

Bazë për funksionimin e tyre është neni 53.1 i Kushtetutës, i cili parashikon se: “Këshilli Kombëtar ka të drejtë të krijojë komisione hetimore me kërkesë të anëtarëve të tij.”

Raportet e këtyre komisioneve shqyrtohen në seancë plenare, duke tërhequr vëmendjen e mediave – gjë që Parlamenti e thekson edhe në faqen e tij zyrtare: “[komisionet hetimore] mbikëqyrin mënyrën se si Qeveria Federale i ushtron përgjegjësitë e saj për çështje të caktuara dhe hetojnë rrethana apo ngjarje konkrete. Ato nuk kanë, megjithatë, të drejtë të mbajnë përgjegjësi anëtarët e Qeverisë apo të kërkojnë ndëshkimin e tyre.” Megjithatë kjo ndarje është me rëndësi ligjore, politikisht, një seancë e dështuar apo publikimi i dokumenteve të ndjeshme mund të shkaktojë dëme serioze për ministrat.

Çdo mocion për krijimin e një KH duhet të përfshijë një temë të përcaktuar mirë, që lidhet me “një ngjarje apo proces specifik që ka ndodhur nën autoritetin ekzekutiv të Qeverisë Federale dhe është përfunduar në të kaluarën.” Ky kufizim lidhet me karakterin federal të shtetit dhe është e ngjashme me rregullat në Gjermani. Gjykatat nuk mund të hetohen për shkak të ndarjes së pushteteve.

Çdo kërkesë për ngritjen e një komisioni i referohet Komisionit për Rregulloren e Punës, i cili shqyrton pranueshmërinë e saj dhe duhet të raportojë në Këshillin Kombëtar brenda tetë javëve. Në disa raste, është e mundur edhe një votim në seancë plenare.

Komisionet kanë afat hetimi deri në 14 muaj. Zgjatja është e mundshme, por ndodh rrallë.

Autoritetet publike, përfshirë ato në nivelin rajonal, janë të detyruara të dorëzojnë çdo dokument të kërkuar nga KH. Megjithatë, komisionet nuk kanë të drejtë të ndërmarrin apo të kërkojnë nga gjykatat veprime për sigurimin e provave, si kontrole apo sekuestre. Ato mund të kërkojnë nga policia të sjellë një dëshmitar, deri në dy herë. Në raste të caktuara, çështja mund t’i referohet Gjykatës Federale Administrative. Dëshmitarët janë të detyruar të japin dëshmi të sakta dhe nëpunësit civilë nuk mund të fshihen pas sekretit zyrtar. Sipas nenit 288(3) të Kodit Penal, përcakton se çdo person që jep dëshmi të rreme para një KH të Këshillit Kombëtar dënohet deri në tre vjet burg – një dispozitë që u aplikua kundër një ish-kancelari në vitin 2024. Vizitat në terren mund të realizohen me kërkesë të kryetarit të komisionit.

Përkundër kompetencave të mëdha, ligji garanton mbrojtje të veçantë për dëshmitarët – një qasje e rrallë në krahasim me praktikat ndërkombëtare. Dëshmitarët mund të shoqërohen nga

persona të besuar (p.sh., avokat), por këta nuk kanë të drejtë të marrin fjalën. Të gjitha procedurat zhvillohen në praninë e një këshilltari procedural që mbrojnë të drejtat themelore dhe personale të dëshmitarit.

Rëndësia politike e KH-ve është e dukshme edhe nga fakti që ato kryesohen nga Presidenti i Këshillit Kombëtar, i cili mbështetet nga një gjykatës procedural.

Një reformë madhore më 2015 e uli prapë e nevojshëm për themelimin e një KH në një të katërtën e deputetëve – e ngjashme me modelin gjerman pas Luftës së Dytë Botërore. Kjo u mundëson partive kryesore opozitare të kërkojnë formimin e KH për tema të caktuara. Aktualisht, kjo e drejtë është përdorur nga grupi radikal i djathtë që zotëron më shumë se një të katërtën e ulëseve në Parlament.

Suksesi i këtij modeli institucional vjen nga fakti se të drejtat e pakicës nuk kufizohen vetëm në themelimin e KH-ve, por zgjerohen edhe në funksionimin e tyre. Për shembull, dorëzimi i dokumenteve dhe thirrja e dëshmitarëve mund të kërkojë nga një e katërta e anëtarëve të çdo KH. Po ashtu, nëse një e katërta e anëtarëve e konsideron të paplotë përgjigjen e një autoriteti, mund të dërgohet një kërkesë e dytë dhe, pas një periudhe të caktuar, çështja mund t'i referohet Gjykatës Kushtetuese.

Reforma e vitit 2015 ka rritur jo vetëm numrin e KH-ve, por edhe përdorimin e tyre për qëllime politike. Kjo rritje është shoqëruar me më shumë transparencë dhe qasje më të mirë publike ndaj dokumenteve hetimore. Shumica e seancave dëgjimore janë publike dhe disa mbulohen gjerësisht nga mediat. Megjithatë, diskutimet e brendshme të komisioneve mbeten konfidenciale.

Kjo reformë u shoqërua me një sondazh të brendshëm në mesin e deputetëve për të matur perceptimet e tyre. Opinioni ishte i ndarë sipas linjave politike – deputetët e djathtë (ÖVP) ishin më kritikë – por në thelb, këto qëndrime pasqyrojnë më shumë pozicionin në shumicë apo opozitë sesa orientimin politik. Më gjerësisht, deputetët shfaqin shqetësime për përdorimin e tepruar ose të motivuar strategjikisht të këtij instrumenti, që mund të dobësojë legjitimitetin e tij dhe besimin në demokracinë parlamentare.

Si në shumicën e parlamenteve të rajonit, rregulli "*sub judice*" nuk zbatohet. Megjithatë, ekziston një mekanizëm konsultimi midis Kryetarit të KH dhe Ministrisë së Drejtësisë, me mundësi që çështjet e diskutueshme t'i referohen Gjykatës Kushtetuese. Të dyja palët ftohen të bashkëpunojnë, pa pasur ndonjë përparësi ndaj tjetrit. Siç shkruan një zyrtar parlamentar: "Interesat e ndjekjes penale duhet të peshohen përballë interesave të kontrollit parlamentar."

Rastet

Komisionet hetimore parlamentare (KH) në Austri nuk priten reformën e 2015-s për të ndërmarrë hetime të mëdha. Hetimi i viteve 1988-89 mbi shpërthimin e anijes *Lucona* (1977) la gjurmë të pashlyeshme: ai zbuloi lidhjet midis Partisë Socialdemokrate dhe një biznesmeni të fuqishëm, duke shkaktuar dorëheqjen e Kryetarit të Këshillit Kombëtar dhe të Ministrit të Brendshëm.

Pas reformës së 2015-s, hetimet për skandale politike, korrupsion dhe financim të paligjshëm partiak u shumuan dhe, herë pas here, prodhuan tronditje të mëdha politike. Veçanërisht në 2020-n, u ngrit një komision për skandalin *Ibiza-Gate*, që përfshiu Partinë e Lirisë (FPÖ) dhe çoi në rënien e qeverisë e në zgjedhje të parakohshme. Sebastian Kurz, kreu i djathtë i ÖVP-së, që ishte kancelar gjatë skandalit dhe u rimërua pas zgjedhjeve, dëshmoi publikisht

më 24 qershor 2020. Ministri i Financave refuzoi t'i dorëzonte komisionit dokumentet e kërkuara, gjë që detyroi Gjykatën Kushtetuese ta urdhëronte ta bënte këtë në maj 2021. Episodi tensionoi marrëdhëniet mes ÖVP-së dhe të Gjelbërve—partnerit tjetër të koalicionit—ndërsa të Gjelbërit refuzuan ta zgjasnin mandatin e komisionit. Çështje të tjera procedurale, si bërja publike e seancave apo arkivimi i 2.7 milionë faqeve dokumente, u zgjidhën me votime mes diskutimeve të nxehta në komision.

Gjatë dëgjimit të tij, Kurz mohoi se kishte ndërhyrë në emërimin e një bashkëpunëtori të afërt në krye të një shoqërie publike. Kjo deklaratë u bë baza për një hetim penal në maj 2021 dhe, së bashku me skandale të tjera, çoi në dorëheqjen e tij në tetor. Në 2024, gjykata e dënoi me tetë muaj burg me kusht për dëshmi të rreme—vendim që u rrëzua në apel në 2025.

Edhe pse nuk ishte vetë komisioni që “krijoi” skandalin apo e detyroi kancelarin të largohej, ai kontribuoi në procesin e delegitimimit politik dhe shpërbërjes së koalicionit. Duke e detyruar Kurz të bëjë një deklaratë zyrtare nën betim, komisioni luajti një rol indirekt (dhe të përkohshëm) edhe në dënimin e tij. Deri më sot, kancelari nuk është ndëshkuar ligjërisht për favorizim, por për dëshmi të rreme—çka tregon se një organ politik, si KH, mund të mbrojë sundimin e ligjit duke ekspozuar sjellje që janë të vështira të kapen vetëm nga mekanizmat gjyqësorë. Për më tepër, komisioni krijoi një “urë lidhëse” mes skandaleve të ndryshme të korrupsionit, të cilat një qasje gjyqësore do t'i trajtonte veçmas.

Rritja e profilit dhe peshës politike të KH-ve austriake duhet parë në kontekstin e largimit gradual nga “demokracia e konsensusit”, që dikur karakterizohej nga aleanca mes dy partive kryesore qeverisëse. Komisionet nuk e shkaktuan këtë tendencë, por e shoqëruan atë duke zbuluar nepotizmin, klientelizmin dhe korrupsionin që ushqeheshin nga kjo aleancë e gjatë, dhe duke ndikuar në polarizimin e jetës politike austriake.

Tabela 4. Shembujt e KH-ve në Austri që nga viti 2015

Viti	Tema	Fusha
2015	Rënia e bankës Hypo Alpe-Adria	Financa
2017	Prokurimi i avionëve luftarakë Eurofighter	Politikë
2018	Zyra Federale për Mbrojtjen e Kushtetutës dhe Kundërterrorizmit (BVT)	Siguri e jashtme
2010	Çështja Ibiza (korrupsioni i së djathtës radikale)	Politikë
2021	Korrupsioni i ÖVP	Politikë
2023	Menaxhimi i Covid nga Agjencia Federale e Financimit	Ekonomi

Shënim: për këtë tabelë, si dhe për tabela të ngjashme në këtë dokument, viti i treguar është viti i parë kur u krijua KH.

Kroaci: e drejtë fallse e pakicës

Struktura

Neni 127a i Kushtetutës së Kroacisë parashikon se: “Parlamenti kroat mund të krijojë komisione hetimore për të mbledhur informacion dhe për të hetuar çështje me interes publik. Përkufizimi i interesit publik jepet në ligj dhe përfshin: “respektimin e vlerave themelore, përfshirë liritë dhe të drejtat themelore të njeriut dhe qytetarit, ligjshmërinë në punën e organeve shtetërore, shërbimeve publike dhe personave juridikë të së drejtës publike, si dhe çështjet që kanë të bëjnë me moralin publik.”

Komisionet hetimore të themeluara nga Parlamenti kroat kanë kompetenca të ngjashme me ato të gjykatave: ato mund të thërrasin dëshmitarë, të kërkojnë dokumente dhe të zhvillojnë seanca dëgjimore. Në rast të mospjesëmarrjes në një seancë të komisionit, ligji parasheh gjoba ose dënime me burgim nga gjashtë muaj deri në pesë vjet.

Ndryshe nga vendet e tjera të analizuara në këtë studim, në Kroaci zbatohet rregulli “*sub judice*” që nënkupton se një komision hetimor duhet të ndërpresë punën e tij nëse për të njëjtën çështje hapet një hetim gjyqësor. Kjo ndodhi në vitin 2017 me Komisionin Hetimor për rastin Agrokor, i cili u shpërbë përpara kohe për shkak të hapjes së hetimeve penale mbi kolapsin e kësaj kompanie.

Rastet

Vetëm një e pesta e deputetëve mjafton për të propozuar themelimin e një Komisioni Hetimor për një çështje të caktuar. Kjo përbën një prag relativisht të ulët krahasuar me vendet e tjera, dhe si rezultat, shumë komisione janë iniciuar nga opozita. Megjithatë, ndryshe nga rasti i Gjermanisë, të drejtat e pakicës nuk janë të mbrojtura gjatë gjithë procesit. Për shembull, në vitin 2023, opozita u përpoq të krijonte një komision hetimor për menaxhimin e sistemit shëndetësor, por shumica parlamentare e kundërshtoi këtë iniciativë.

Mungesa e mekanizmave të fuqizuar për të drejtat e opozitës shpjegon pse në vitet e fundit nuk ka pasur numër të madh të komisioneve hetimore, siç tregohet edhe në tabelën në vijim.

Tabela 5. Shembuj të KH-ve në Kroaci nga viti 2015

Viti	Tema	Fusha
2015	Shitja e aksioneve në kompaninë kroate të naftës INA te kompania hungareze MOL	Energji
2017	Kolapsi financiar i konglomeratit Agrokor	Agro-ushqimore
2018	Vështirësitë e kompanisë së plehrave Petrokemija	Kimike
2019	Prokurimi ushtarak	Mbrojtje
2020	Sistemi i kujdesit shëndetësor në përgjigje të COVID-19	Shëndetësi

Gjermani: modeli i opozitës

Struktura

Në Gjermani, vetëm Bundestagu, dhe jo Bundesrati, ka të drejtë të themelojë Komisione Hetimore (KH). Neni 44(1) i Ligjit Themelor Gjerman parashikon se: “Bundestagu ka të drejtë, dhe me kërkesën e një të katërtës së anëtarëve të tij ka detyrimin, të krijojë një komision hetimor, i cili do të mbledhë provat përkatëse në seanca publike. Publiku mund të përjashtohet.” Komisionet hetimore të Bundestagut gëzojnë kompetenca të rëndësishme të veçantë, dhe për këtë arsye janë përshkruar si “arma më e mprehtë” e parlamentit. Ato mund të thërrasin dëshmitarë dhe ekspertë për të dëshmuar nën betim. Gjithashtu, mund të kërkojnë dorëzimin e dokumenteve nga autoritetet publike dhe subjektet private. E drejta procedurale e këtyre komisioneve është modeluar sipas asaj të autoriteteve gjyqësore. Ligji Themelor në nenin 44(2) parashikon se “rregullat e procedurës penale zbatohen në mënyrë të përshtatshme për marrjen e provave”. Gjithashtu, kushtetuta sanksionon që “gjykatat dhe autoritetet administrative janë të detyruara të ofrojnë ndihmë juridike dhe administrative” (neni 44.3). Rregulli sub judice nuk aplikohet.

Ka shumë pak kufizime për fuqitë e komisioneve hetimore të Bundestagut. Ligji Themelor përcakton se “privatësia e korrespondencës, postës dhe telekomunikimeve nuk duhet të cenohet” (neni 44.3). Komisionet gjithashtu duhet të respektojnë të drejtat themelore, në veçanti të drejtën për një proces të drejtë, privatësinë dhe sekretin profesional. Autoritetet mund të refuzojnë të zbulojnë informacione të klasifikuara, por në të kaluarën përdorimi i një hetuesi të posaçëm të betuar (Sonderermittler) ka mundësuar shqyrtimin e dokumenteve konfidenciale. Për shkak të strukturës federale të shtetit, Bundestagu nuk mund të hetojë çështje që bien në kompetencën ekskluzive të landeve, pasi çdo parlament i landit mund të krijojë vetë komisione hetimore. Megjithatë, Bundestagu mund të hetojë çështje që lidhen me koordinimin ndërmjet niveleve të qeverisjes. Në parim, Bundestagu nuk mund të hetojë sferën bërthamore të vendimmarrjes autonome të ekzekutivit (pra, fazën përgatitore të vendimeve) ose ndonjë çështje që do të cenonte mirëqenien e shtetit.

Në përputhje me mënyrën se si janë konceptuar të gjitha mjetet e mbikëqyrjes në Bundestag dhe, më gjerësisht, me shqetësimin pas luftës për të mbrojtur demokracinë parlamentare, komisionet hetimore konsiderohen si mjete në duart e opozitës. Përbërja e komisionit është e bazuar në përfaqësimin proporcional të grupeve parlamentare, por në praktikë është opozita ajo që zakonisht udhëheq hetimet. Përkundrazi, anëtarët e shumicës zakonisht janë më aktivë në mbikëqyrje përmes mbledhjeve me dyer të mbyllura të grupeve të punës të shumicës.

Në Bundestag, hetimi duhet të fillojë nëse një e katërta e deputetëve e kërkon atë. Shumica në seancë plenare nuk mund ta ndryshojë temën fillestare të propozuar. E rëndësishme është që kjo e drejtë për të përcaktuar agjendën nuk është e vetmja në dorën e opozitës, pasi opozita gëzon të drejta të pakicës edhe gjatë hetimit. Nënkryetari i komisionit duhet të jetë nga një grup tjetër parlamentar nga ai i kryetarit. Një e katërta e anëtarëve të një komisioni hetimor mund t'i drejtohen Gjykatës Kushtetuese Federale për një vendim lidhur me ligjshmërinë e refuzimit të autoriteteve për të transmetuar një dokument. Po ashtu, opozita mund t'i drejtohet Gjykatës Federale të Drejtësisë për të shqyrtuar ndihmën juridike dhe administrative që duhet të ofrojnë gjykatat dhe autoritetet administrative. Opinionet ndryshe të anëtarëve të pakicës mund të përfshihen në raportin përfundimtar. Ky raport diskutohet në seancë plenare, çka inkurajon opozitën të mobilizohet për debat.

Rëndësia e kompetencave të komisioneve, e kombinuar me të drejtat e opozitës dhe traditën e gjatë të këtyre dispozitave, e kanë bërë komisionin hetimor një mjet politik tejet të fuqishëm. Një analizë historike e 63 komisioneve të krijuara nga viti 1949 deri më 2022 tregon se shumë prej tyre janë marrë me çështje korrupsioni dhe kanë ndihmuar në mbajtjen e presionit të vazhdueshëm ndaj vendimmarrësve publikë. Janë trajtuar edhe çështje të tjera si mungesa e koordinimit ndërmjet degëve të qeverisë federale ose ndërmjet niveleve të ndryshme të qeverisjes.

Komisionet shpesh merren me tema që janë veçanërisht të ndjeshme për opinionin publik dhe ndihmojnë në përqendrimin e vëmendjes publike – diçka që zakonisht mungon për aktivitetin e Bundestagut, i cili përshkruhet si një “parlament pune” më shumë sesa një “parlament fjale”. Prandaj, seancat dëgjimore ndonjëherë përfshijnë figura të rëndësishme publike. Për shembull, komisioni hetimor për rastin Wirecard (tetor 2020 – qershor 2021), i cili lindi nga një skandal financiar, thirri për të dëshmuar nën betim kancelaren Angela Merkel dhe ministrin e Financave Olaf Scholz.

Në përputhje me kompetencat e rëndësishme të Bundestagut në fushën e mbikëqyrjes së politikës së mbrojtjes, Komiteti i Mbrojtjes gëzon një status të veçantë si i vetmi komitet që ka të drejtën të mblidhet si komision hetimor (neni 45a(2) i Ligjit Themelor). Një e katërta e anëtarëve të tij mund të vendosin që komiteti të marrë kompetencat e një komisioni hetimor për një çështje të caktuar që lidhet me mbrojtjen. Edhe pse ky rol është unik brenda Bundestagut, duhet theksuar se hetimet e këtij komiteti janë të rralla dhe grupet parlamentare zakonisht preferojnë procedurën e zakonshme për shkak të publicitetit dhe legjitimitetit më të madh që ajo sjell – edhe për çështjet që kanë të bëjnë me mbrojtjen (si për shembull kontratat e ministrisë së mbrojtjes apo tërheqja nga Afganistani).

Rastet

Nga një deri në pesë komisione hetimore krijohen gjatë mandati të një legjislature. Shumica e tyre fokusohen në skandale publike. Ky numër relativisht i vogël bie në kontrast me lehtësinë e krijimit të strukturave të tilla, gjë që lidhet me faktin se një Komision Hetimor kërkon burime të konsiderueshme dhe një angazhim të madh pune nga anëtarët e tij, të cilët janë relativisht të paktë krahasuar me madhësinë e Bundestagut (zakonisht nga 8 deri në 16). Megjithatë, duhet theksuar se kostoja e një hetimi nuk mbulohet nga Parlamenti, por nga shteti.

Një faktor edhe më i rëndësishëm është fakti se përmasat e koalicioneve qeverisëse dhe fragmentimi i opozitës në një numër të madh grupesh e bëjnë të vështirë arritjen e pragut të kërkuar prej një të katërtës së anëtarëve të parlamentit për të nisur një hetim. Për shembull, partia e djathtë radikale, Alternative für Deutschland, ndodhet pak nën këtë prag pas zgjedhjeve parlamentare të shkurtit 2025 (me 24% të vendeve).

Megjithëse shifrat e hetimeve janë relativisht të kufizuara, ekzistenca e mjetit të Komisionit Hetimor mund të luajë një rol paraprak, jo vetëm në lidhje me mënyrën e ushtrimit të pushtetit nga qeveria, por edhe në gatishmërinë e saj për të ofruar informacion ndaj parlamentit. Siç theksojnë studiuesit e legjislacionit: “Kërcënimi për të ngritur një hetim zyrtar mund t’i detyrojë zyrtarët qeveritarë të jenë më bashkëpunues në forma të tjera komunikimi me deputetët.”

Komisionet Hetimore e përshtatin formatin e punës me natyrën e çështjes që hetojnë. Ndërsa shumica e tyre funksionojnë për rreth një vit, komisioni që hetoi mënyrën e menaxhimit nga qeveria të sulmit terrorist të Berlinit më 2016 punoi për më shumë se tre vjet dhe dëgjoi rreth

180 dëshmitarë e ekspertë, përpara se të hartonte një raport përfundimtar prej afro 1,900 faqesh. Komisione të tjera, si ai që hetoi skandalin financiar të kompanisë Wirecard, analizuan mijëra faqe dokumentacion.

Tabela 6. Shembujt e KH-ve në Gjermani që nga viti 2015

Viti	Tema	Fusha
2016	Skandali i Emetimeve të Naftës	Industria dhe mjedisi
2017	Rasti Amri (sulmi në tregun e Krishtlindjeve në Berlin)	Siguria e brendshme
2019	Konsulentë të punësuar nga Ministria e Mbrojtjes	Siguria e jashtme
2020	Wirecard (rënia e një kompanie fintech)	Financa
2022	Tërheqja nga Afganistani	Siguria e jashtme
2023	Menaxhimi i Pandemisë COVID-19	Shëndetësi

Sloveni: KH në qendër të luftërave politike

Struktura

Në Slloveni, komisionet hetimore (preiskovalne komisije) janë organe të posaçme parlamentare që krijohen nga Kuvendi Kombëtar (Državni zbor). Ato ngrihen për të hetuar çështje me rëndësi publike, veçanërisht kur ka dyshime për parregullsi, keqpërdorim të fondeve publike, shpërdorim të pushtetit apo shkelje të ligjit nga zyrtarë publikë apo institucione.

Komisionet hetimore bazohen në nenin 93 të Kushtetutës, i cili parashikon se: “Kuvendi Kombëtar mund të urdhërojë hetime për çështje me rëndësi publike, dhe është i detyruar ta bëjë këtë nëse kërkohet nga një e treta e deputetëve të Kuvendit Kombëtar ose nga Këshilli Kombëtar. Për këtë qëllim, ai cakton një komision i cili, në çështje hetimore dhe shqyrtimi, ka kompetenca të krahasueshme me ato të autoriteteve gjyqësore.”

Megjithatë, nuk jepet ndonjë përkufizim i saktë dhe ligjërish detyruet se çfarë përfshijnë “çështjet me rëndësi publike”. Edhe pse zyrtarë parlamentarë kanë interpretuar se këto i referohen “parimit të interesit publik, ndarjes së pushteteve, kushtetutshmërisë dhe ligjshmërisë (respektimi i të drejtave dhe lirive themelore të njeriut) dhe sigurisë juridike (të vetë detyrës hetimore)”, në praktikë parlamenti është i lirë të hetojë çdo çështje që deputetët e konsiderojnë relevante. Kufizimi i vetëm, por shumë i rëndësishëm, është që Kuvendi duhet të përcaktojë qartë objektin e hetimit dhe të mos devijojë nga ai.

Dhoma e Epërme, Këshilli Kombëtar, që përfaqëson interesat ekonomike, shoqërinë civile dhe pushtetin lokal, nuk ka të drejtë të krijojë drejtpërdrejt një komision hetimor, por mund t’ia kërkojë këtë Kuvendit Kombëtar. Çdo anëtar i Këshillit Kombëtar mund të propozojë një mocion për hetim, i cili më pas duhet të miratohet me shumicë votash brenda kësaj dhome.

Krijimi i një komisioni hetimor me kërkesë të një të tretës së deputetëve – zakonisht opozita – është i garantuar ligjërish. Megjithatë, pesha politike që mund të ketë një hetim shpeshherë sjell pengesa në zbatim.

Komisionet hetimore në Slloveni gëzojnë kompetenca shumë të gjera hetimore, përfshirë thirrjen e dëshmitarëve dhe kërkimin e dokumenteve, mbajtjen e seancave publike ose të mbyllura, si dhe kërkesën për bashkëpunim nga autoritetet shtetërore dhe institucionet publike. Ato nuk kanë kompetenca ndëshkuese, por mund t’ia përcjellin gjetjet sistemit

gjyqësor ose autoriteteve të tjera përkatëse. Neni 14, paragrafi 1 i Ligjit për Hetimin Parlamentar përcakton se “qeveria, organet administrative, organizatat që ofrojnë shërbime publike dhe të gjithë mbajtësit e kompetencave publike janë të detyruar, në çdo kohë, t’i japin komisionit hetimor ose përfaqësuesve të tij qasje në dokumentacionin që kanë në dispozicion, të lëshojnë autorizimet e nevojshme për dëshmitë dhe të dorëzojnë dosjet e kërkuara.” Gjithashtu, nëse një person i thirrur nuk paraqitet në seancë pa arsye të vlefshme, komisioni është i detyruar t’i kërkojë gjykatës kompetente që të urdhërojë sjelljen me forcë të tij nga policia në një nga seancat e ardhshme.

Parlamenti sloven nuk e zbaton rregullin e “*sub judice*” (neni 2 i Ligjit për Hetimet Parlamentare). Për më tepër, neni 14, paragrafi 2 i këtij ligji parashikon se “gjykatat janë të detyruara t’i dorëzojnë komisionit hetimor pjesët e dosjeve që kanë lidhje me objektin e hetimit të tij”. Megjithatë, janë vendosur kufizime në lidhje me kapacitetin e komisioneve për të hetuar aktivitetet e gjykatave. Në vitin 2019, një komision hetimor kishte planifikuar të shqyrtonte veprimet e prokurorëve dhe gjyqtarëve në raste konkrete penale, por Gjykata Kushtetuese e pezulloi hetimin për shkak të rrezikut që paraqiste për pavarësinë e gjyqësorit dhe prokurorisë nga ndërhyrja e parlamentit në çështje konkrete.

Rastet

Komisionet Hetimore janë të shumta, shpeshherë politikisht të ndjeshme dhe me përbërje nga figura të larta politike. Opozita në veçanti mund t’i përdorë në mënyrë strategjike këto komisione për të përcjellë mesazhe politike. Për shembull, jo më pak se dy komisione hetimore janë krijuar në vitet 2022 dhe 2024 lidhur me dyshimet për financim të paligjshëm të partive politike gjatë fushatës zgjedhore të vitit 2022.

Komisionet hetimore zakonisht shqyrtojnë një çështje të caktuar nga një sërë këndvështrimesh. Për shembull, hetimi për Kanalin Co—një projekt madhor infrastrukture që lidh sistemet e ujërave të zeza—ka trajtuar si aspektet mjedisore, ashtu edhe ato ligjore të politikës, përfshirë edhe pretendimet për ndërhyrje politike. Ky komision, i udhëhequr nga opozita dhe që përfshinte edhe hetimin ndaj kryetarit të komunës së Ljubljanes, karakterizohej nga tensione të mëdha politike. Dëshmia e një punonjësi komunal të dyshuar se po mbronte zyrën e kryetarit të komunës u përcoll në prokurori. Shumë nga seancat dëgjimore të këtij komisioni u transmetuan drejtpërdrejt në televizion.

Duke marrë parasysh rëndësinë politike të hetimeve, shpesh lindin edhe kontestime procedurale gjatë zhvillimit të tyre. Për shembull, komisioni për Financimin e Dyshuar të Paligjshëm të Partive, i krijuar në vitin 2022, u vonua për shkak të mospajtimeve politike lidhur me fushën e hetimit dhe përzgjedhjen e dëshmitarëve. Vitin pasues, komisioni hetimor për Ndërhyrje Politike në Polici dhe Hetime Financiare u vu në pikëpyetje nga disa deputetë, të cilët argumentuan se ai mbivendosej me procedura gjyqësore në zhvillim – disa prej tyre madje vendosën të bojkotonin seancat. Në vitin 2024, përpjekja për të emëruar një anëtar të partisë së Kryeministrit në krye të një komisioni hetimor që po shqyrtonte dyshimet për keqpërdorim të fondeve të partisë u kritikua ashpër nga opozita. Opozita gjithashtu kërkoi që disa anëtarë të partisë në pushtet, të cilët ishin pjesë e komisionit, të dëshmonin para tij.

Tabela 7. Shembujt e KH-vs në Slloveni nga viti 2015

Viti	Tema	Fusha
2015	Sektori bankar	Financa
2017	Sistemi i kujdesit shëndetësor	Shëndetësi
2018	Privatizimi dhe menaxhimi i Telekom Slovenije	Telekomunikacion
2019	Sistemi gjyqësor	Drejtësi
2020	Prokurimi i pajisjeve mjekësore gjatë Covid 19	Shëndetësi
2022	Financim i dyshuar i paligjshëm i partive	Politikë
2023	Ndërhyrje politike në hetimet policore dhe financiare[31]	Politikë
2023	Projekti i Kanalit C0	Infrastrukturë
2024	Financim i dyshuar i paligjshëm i partive[32]	Politikë
2025	Rastet e fëmijëve të zhdukur	Krim / Fëmijëri

Zvicra: Komisione të rralla por të spikatura

Struktura

Parlamenti i Zvicrës përbëhet nga dy dhoma: Këshilli Kombëtar dhe Këshilli i Shteteve. Komisionet e Kontrollit (Kontrollkommissionen) janë organe të përbashkëta që përbëhen nga numër i barabartë anëtarësh nga të dyja dhomat — një përbërje që pasqyron natyrën e barabartë të bikameralizmit zviceran. Ato krijohen mbi bazën e nenit 52 të Ligjit për Parlamentin dhe zakonisht angazhohen për të hetuar dështime të autoriteteve federale, shpesh në përgjigje të skandaleve politike, keqmenaxhimit administrativ ose krizave.

Krijimi i një komisioni të tillë duhet të miratohet me votim të veçantë nga secila dhomë e parlamentit.

Sipas nenit 52 të Ligjit për Parlamentin, aktivitetet mbikëqyrëse të një komisioni hetimor duhet të fokusohen në ligjshmërinë, qëllimin dhe efikasitetin e veprimeve të institucioneve. Kompetencat e këtyre komisioneve rrjedhin nga autoriteti i përgjithshëm mbikëqyrës i Kuvendit Federal. Neni 26 i këtij ligji jep një interpretim të gjerë të këtij funksioni, duke theksuar se Kuvendi duhet të mbikëqyrë jo vetëm ekzekutivin dhe administratën, por edhe shumicën e autoriteteve federale, përfshirë edhe gjykatat federale. Kjo shtrirje e gjerë e mbikëqyrjes, në krahasim me sisteme të tjera politike, buron nga madhësia e koalicioneve qeverisëse. Siç e shpjegojnë ekspertët: “Konsocializmi në stilin zviceran, i ndërtuar mbi përfshirjen e të gjitha forcave të mëdha politike në qeveri, ia ka transferuar përgjegjësinë për mbikëqyrjen e qeverisë të gjithë Kuvendit Federal.”

Komisionet gëzojnë kompetenca të rëndësishme: ato mund të thërrasin dëshmitarë, të kërkojnë dokumente — përfshirë procesverbalet e mbledhjeve të qeverisë — dhe të marrin në pyetje nëpunësit civilë. Ato kanë gjithashtu qasje në informacion të besueshëm dhe të klasifikuar, në kushte të caktuara. Brenda parlamentit, veprojnë edhe dy komisione mbikëqyrëse të përhershme me kompetenca të veçanta: Komisionet e Kontrollit dhe Komisionet e Financave, secila prej tyre e mbështetur nga nënkomisione përkatëse.

Komisioni hetimor mund të emërojë një hetues për të mbledhur prova. Kjo qasje në burime të posaçme është veçanërisht e rëndësishme në një parlament që ende karakterizohet nga një buxhet i kufizuar dhe mjete modeste.

Pjesëmarrësit në seancat apo dëgjimet e komisioneve janë të detyruar të ruajnë konfidencialitetin deri në publikimin e raportit përfundimtar. Dispozitat e përgjithshme për konfidencialitetin vazhdojnë të jenë në fuqi edhe pas paraqitjes së raportit në Parlament. Individët që japin dëshmi apo ekspertizë të rreme mbajnë përgjegjësi penale dhe mund të përballen me deri në pesë vjet burgim ose me gjobë. Ata që refuzojnë të dëshmojnë apo të dorëzojnë dokumente pa arsye ligjore, mund të gjobiten gjithashtu.

Një veçori unike e sistemit zviceran është roli i qeverisë në procedurat e komisioneve hetimore. Një përfaqësues i qeverisë mund të marrë pjesë në seanca, të bëjë pyetje për dëshmitarët dhe të ketë qasje në dokumentet e dorëzuara, raportet e ekspertëve dhe procesverbalet. Ky përfaqësues gjithashtu mund të paraqesë një raport të veçantë për Parlamentin.

Individët të cilët preken drejtpërdrejt nga hetimi mund të ndihmohen nga këshilltarë ligjorë. Përpara publikimit të raportit, çdo person që përmendet ose implikohet nga komisioni ka të drejtë të shohë pjesët përkatëse dhe të japë përgjigje gojariht ose me shkrim.

Një aspekt tjetër dallues është marrëdhënia midis një komisioni hetimor parlamentar dhe hetimeve të tjera. Neni 171 i Ligjit për Kuvendin Federal përcakton se, pasi të jetë krijuar një komision hetimor, asnjë komision tjetër parlamentar nuk mund të hetojë të njëjtat ngjarje. Edhe pse krijimi i një komisioni nuk pengon proceset civile apo administrative gjyqësore, “hetimet disiplinore ose administrative në nivel federal që kanë lidhje me çështje ose persona që janë ose kanë qenë objekt hetimi parlamentar, mund të nisin vetëm me autorizimin e komisionit hetimor.”

Rastet

Deri më tani, vetëm pesë komisione hetimore parlamentare janë krijuar në Zvicër. Ka disa arsye që shpjegojnë këtë numër të ulët.

Së pari, natyra konsensuale e sistemit politik, si dhe fakti që shumica e deputetëve ushtrojnë mandatin e tyre me kohë të pjesshme, nuk krijojnë zakonisht kushte për një mbikëqyrje të fortë — gjë që e pasqyrojnë edhe vlerësimet e studiuesve të legjislacionit për Parlamentin Zviceran. Në rastin e komisioneve hetimore në veçanti, kërkohet një shumicë në të dyja dhomat për krijimin e tyre. Në një demokraci konsensuale si ajo zvicerane, ku pothuajse të gjitha forcat politike janë pjesë e qeverisë, kjo kërkesë mund t'i shtyjë partitë të shmangin hetimet që mund t'u krijojnë vështirësi politike. Për shembull, propozimi për krijimin e një komisioni hetimor që do të hetonte bashkëpërgjegjësinë e Zvicrës me regjimin e aparteidit në Afrikën e Jugut është refuzuar në të kaluarën. Refuzime të tjera përfshijnë rastin e Swissair në vitin 2001, shpëtimin e UBS në 2008 dhe aferën e përgjimeve të vitit 2020 që lidhej me kompaninë Crypto AG. Lista e rasteve kur janë krijuar komisione tregon se ato themelohen vetëm në rrethana të skandaleve të mëdha, kur presioni i opinionit publik dhe mediave është i madh. Në këto raste, vendimi për krijimin e një komisioni mund të shërbejë si një mënyrë për t'i treguar publikut se shqetësimet e tij po adresohen në Parlament, duke synuar njëkohësisht të zbuten pasojat elektorale të skandalit.

Një shpjegim tjetër për numrin e kufizuar të komisioneve hetimore (Kontrollkommissionen) është se të ashtuquajturat Komisione të Kontrollit janë të pajisura me kompetenca të veçanta të ngjashme. Këto komisione janë shumë aktive, duke realizuar për shembull mbi 20 raporte dhe më shumë se dhjetë vizita në terren vetëm gjatë vitit 2024. Edhe pse më pak të dukshme në aspektin politik dhe mediatik, këto struktura duken më të shpejta dhe më efikase

organizativisht, pasi nuk kërkojnë marrëveshje bikamerale apo votime në seancë plenare për përzgjedhjen e temave.

Hetimi i parë u zhvillua në vitin 1964 dhe kishte të bënte me mbishpenzimet për avionët luftarakë Mirage. Rekomandimet e komisionit çuan në ulje të ndjeshme të numrit të avionëve francezë të porositur. Komisioni i dytë hetimor, në vitin 1989, la gjurmë të thella pasi zbuloi aktivitete të paligjshme politike brenda policisë, përfshirë survejimin e qindra mijëra qytetarëve. Ky zbulim çoi në krijimin e një komisioni të ri në vitin 1990 për të hetuar aktivitetet e Ministrisë së Mbrojtjes. Hetimi nxori në dritë ekzistencën e një njësie të fshehtë anti-komuniste brenda ushtrisë, e cila u shpërbë më pas. Në vitin 1995, një komision hetimor trajtoi problemet në fondin nacional të pensioneve. Raporti identifikoi keqmenaxhim të theksuar dhe i atribuoi përgjegjësinë ish-ministrit të Financave.

Në vitin 2023 u krijua komisioni i pestë për të hetuar bashkimin emergjent të Credit Suisse me UBS. Ky komision u krijua disa muaj pas ndërhyrjes së qeverisë zvicerane që lehtësoi bashkimin e detyruar të dy bankave për të shmangur një krizë sistematike financiare. Një pjesë e raportit kishte karakter qartësisht faktik dhe kronologjik: synonte të dokumentonte me saktësi kush mori çfarë vendimi dhe kur, ditë pas dite. Në fund, komisioni i adresoi kritika të rënda bordit të Credit Suisse për vite të tëra keqmenaxhimi. Ai gjithashtu theksoi mangësitë në politikën e informimit të Ministrit të Financave. Në rekomandimet e tij, komisioni propozoi masa konkrete dhe të detajuara për forcimin e mbikëqyrjes rregullatore dhe për zbatimin e standardeve më të rrepta të qeverisjes në sektorin financiar.

Tabela 8. Shembujt e KH në Zvicër nga viti 2015

Viti	Tema	Fusha
1964	Shpenzimet për avionët luftarak "Mirage"	Mbrojtje
1989 dhe 1990	Survejimet e qytetarëve nga Policia	Siguri
1995	Fondi nacional i pensioneve	Mirëqenie sociale
2023	Credit Suisse	Financa

Rasti i Kosovës në perspektivë

Në këtë pjesë përdoren tabela përmbledhëse për të krahasuar KH-të në Kosovë dhe vendet e tjera të analizuara në këtë raport. Tabela e parë shqyrton se si krijohen KH -të.

Tabela 9. Krijimi i KH-ve

	Baza ligjore kushtetuese	Propozuar nga një strukturë parlamentare	Numri minimal i ligjvënësve që propozojnë një mocion	E drejta e pakicës	Çështje të ndaluara
Austri	Po	Nga Komiteti Kryesor	Deputetë individualë nuk lejohen	Po: një e katërta e anëtarëve	Çështje jo të nivelit federal
Kroaci	Po	Nga një komitet i përhershëm ose një grup	Pa minimum	Po: një e pesta e anëtarëve	Hetime gjyqësore
Gjermani	Po	Jo	Deputetë individualë nuk lejohen	Po: një e katërta e anëtarëve	Çështje të landeve, vendime dhe vendime të gjykatave
Slloveni	Po	Jo, por Dhoma e Lartë mund të sugjerojë	Deputetë individualë nuk lejohen	Po: një e treta e anëtarëve	Siguria kombëtare
Zvicër	Thjesht	Nga një komitet i përhershëm ose një grup	Pa minimum	Jo	Siguria kombëtare
Kosovë	Thjesht	Nga një komitet i përhershëm	6 deputetë	Po: një e treta e anëtarëve - por jo në gjendje ta udhëheqë atë	Moscënimi i pavarësisë dhe mosndërhyrja në aktivitetet e organeve të tjera

Burimi: Për këtë tabelë dhe ato që pasojnë në këtë seksion: ky raport dhe Pavy, E., 2020. Committees of Inquiry in National Parliaments – Comparative Survey, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, Directorate-General for Internal Policies (PE 649.524).

Sa i përket themelimit të një komisioni hetimor, Kosova nuk dallon nga vendet e saj fqinje. Megjithatë, baza kushtetuese për ekzistencën e një komisioni të tillë është më e dobët krahasuar me vendet e tjera, dhe fusha e çështjeve të ndaluara për hetim është mjaft e gjerë. Opozita ka të drejtë të nisë një komision hetimor, por siç është theksuar edhe më herët, kjo e drejtë nuk është respektuar në disa raste në të kaluarën.

Tabela në vijim paraqet mënyrën e organizimit të komisioneve hetimore.

Tabela 10. Organizimi i KH

	Kohëzgjatja maksimale	Numri i pjesëmarrësve	Presidenti/ Udhëheqësi i Komisionit	Mendimi i pakicës
Austri	14 muaj, zgjatje e mundshme	Maks. 20	Shumica, përgjithësisht kryetari i kuvendit	Po
Kroaci	Variabël	Variabël, rreth 20	Përgjithësisht shumica	Po
Gjermani	Fundi i mandatit parlamentar	Përgjithësisht midis 8-16	Opozita	Po
Slloveni	Fundi i mandatit parlamentar	Përgjithësisht midis 9-11	Zakonisht opozita	Po
Zvicër	Fundi i mandatit parlamentar	Variabël, rreth 15	E ndryshueshme	Po
Kosovë	6 muaj	7 -15	Nga grupi më i madh parlamentar që nuk është iniciator i Këshillit të Interesit dhe nuk i përket partisë së koalicionit qeverisës	Po

Karakteristika kryesore organizative e një komisioni hetimor e afron Kosovën me vendet e tjera të përfshira në këtë studim. Afati i hetimeve është i kufizuar në gjashtë muaj, çka është e pazakontë për disa prej vendeve të përfshira në analizë, por shumë e zakonshme në nivel evropian. [41] Megjithatë, zgjidhja organizative që parashikon që drejtimin e komisionit ta ketë opozita, ndërsa partia që e ka iniciuar hetimin të përjashtohet nga drejtimi, përbën një qasje origjinale.

Dy tabelat në vijim trajtojnë kompetencat e një komisioni hetimor dhe, në përputhje me to, sanksionet në rast të mosrespektimit të prerogativave të tij. Ashtu si në rastet e tjera, ato tregojnë se kompetencat dhe sanksionet e komisioneve në Kosovë janë formalisht të ngjashme me ato të vendeve të tjera.

Tabela 11. Fuqia e KH

	Paraqitja e detyrueshme e zyrtarëve dhe nëpunësve civil	Paraqitja e detyrueshme e personave privat	Qasje e detyrueshme në dokumente publike	Hetim në vendngjarje	Përfshirje
Austri	Po	Po	Po	Po	Inteligjencë sekrete
Kroaci	Po		Po		Rrëfyes fetar, avokat mbrojtës ose avokat
Gjermani	Po	Po	Po, duke përfshirë dokumentet gjyqësore	Po	Disa sekrete profesionale ose tregtare, sfera kryesore e ekzekutivit, Mirëqenia e Shtetit
Slloveni	Po	Po	Po, duke përfshirë dokumentet gjyqësore	Po	
Zvicër	Po	Po	Po	Po	E drejta kundër vetë-inkriminimit, sekreti profesional dhe sekreti shtetëror
Kosovë	Po	Po	Po	Po	Sekreti shtetëror (pa autorizim të mjaftueshëm sigurie)

Tabela 12. Sanksionet në lidhje me aktivitetet e një KH

	Refuzimi për të dhënë dokumente	Refuzimi për t'u dëgjuar	Dhënia e dëshmisë së rreme	Ryshfet individëve
Austri	Po, vendim përfundimtar nga Gjykata Kushtetuese	Po, autoriteti kompetent mund ta detyrojë informatorin	Po, vendim nga autoritetet gjyqësore	Po
Kroaci	Po	Po	Po	Po
Gjermani	Po, vendim përfundimtar nga Gjykata Kushtetuese	Po, vendim nga vetë KI	Po	Po
Slloveni	Po, vendim përfundimtar nga një gjykatë	Po, autoriteti kompetent mund ta detyrojë informatorin	Po	Po
Zvicër	Po, vendim përfundimtar nga një gjykatë	Po, vendim përfundimtar nga një gjykatë	Po	Po
Kosovë	Po, por nuk specifikohet	Po, por nuk specifikohet	Po	Nuk specifikohet

Së fundmi, tabela përmblylëse trajton rregullin *sub judice*, sipas të cilit një hetim parlamentar mbyllet ose pezullohet në momentin kur çështja për të cilën po hetohet i është referuar gjykatës, në përputhje me parimin e ndarjes së pushteteve dhe rolin parësor të gjyqësorit në trajtimin e shkeljeve të ligjit. Në këtë drejtim, edhe pse legjislacioni në Kosovë parashikon që komisioni hetimor të mos ndërhyjë në punën e organeve të tjera, rregulli *sub judice* nuk zbatohet – ashtu si edhe në shumicën e vendeve të tjera të rajonit.

Tabela 13. Rregulli *sub judice*: vazhdimi ose jo i një hetimi në vazhdim kur procedurat ligjore mbi të njëjtat fakte fillojnë pas ngritjes së komisionit.

	KH duhet të ndalojë	Detajet
Austri	Jo	Konsultimet midis Kryetarit dhe Ministrisë së Drejtësisë, vendimi i Gjykatës Kushtetuese në rast konflikti
Kroaci	Po	
Gjermani	Jo	
Slloveni	Jo	
Zvicër	Jo	KH duhet të koordinohet me autoritetet gjyqësore dhe nuk mund t'i detyrojë ato të dorëzojnë materiale konfidenciale të lidhura me çështjet ligjore në vazhdim.
Kosovë	Jo	<i>Ligji nuk bën ndonjë dallim të qartë. Ai vetëm përcakton se "Fusha e veprimit të komisionit duhet të jetë në përputhje me Kushtetutën dhe dispozitat ligjore të së drejtës ndërkombëtare, duke mos shkelur pavarësinë dhe duke mos ndërhyrë në aktivitetet e organeve të tjera".</i>

Përfundimet dhe rekomandimet kyçe për përmirësimin e funksionimit të komisioneve hetimore parlamentare në Kosovë

Në përfundim, analiza tregon se Parlamenti i Kosovës nuk ka nevojë të fillojë nga e para sa i përket hetimeve parlamentare. Komisionet hetimore kanë ekzistuar prej kohësh, janë relativisht të shumta dhe në disa raste kanë arritur të prodhojnë nivelin e pritur të llogaridhënies. Megjithatë, këto komisione në përgjithësi nuk gëzojnë autoritet të mjaftueshëm politik dhe institucional, për shkak të një sërë problemesh të ndara por të ndërlidhura ndërmjet vete:

- Mungesa e bazës ligjore për disa nga veprimtaritë e tyre, si për shembull pamundësia për të ndëshkuar refuzimin për të dorëzuar dokumente apo për të dëshmuar kur kjo kërkohet;
- Mundësia për të anashkaluar rregullat e përcaktuara, siç është e drejta e opozitës për të iniciuar një komision hetimor;
- Pengesat politike në funksionimin e komisionit, si për shembull mosmarrja pjesë në mbledhje të komisionit nga disa anëtarë me qëllim për të pamundësuar arritjen e kuorumit.

Këto vështirësi na çojnë drejt një sërë rekomandimesh, zbatimi i suksesshëm i të cilave varet nga shqyrtimi i tyre në mënyrë të ndërthurur dhe të njëkohshme.

Rekomandime për përmirësimin e Komisioneve Hetimore në Kosovë

1. Plotësimi dhe përmirësimi i Ligjit për Hetim Parlamentar

- ▶ Inicimi i procesit të draftimit të Ligjit të ri për Komisionet Hetimore, me qëllim të qartësimit të mëtejshëm të:
 - ↪ Përbërjes së komisioneve hetimore dhe rregullit për shumicën: përbërja e Komisionit Hetimor duhet të reflektojë proporcionalisht përbërjen e përgjithshme të Kuvendit, por opozitës duhet t'i jepen të drejta të veçanta (shih më poshtë);
 - ↪ Përkufizimit të saktë të fushëveprimit: Komisioni Hetimor duhet të fokusohet vetëm në një çështje specifike. Kryetari i Kuvendit, i këshilluar nga një këshilltar ligjor i Kuvendit (shih më poshtë), mund të kundërshtojë veprime që tejkalojnë mandatin fillestar;
 - ↪ Procedurave për sigurimin e bashkëpunimit me institucionet;
 - ↪ Aspektet procedurale dhe funksionale;
 - ↪ Mundësisë për zgjatjen e afatit për zhvillimin e një hetimi përtej gjashtë muajve;

- ↳ Nëse mandati caktohet me Vendim të Kuvendit mund të zgjatet më Vendim të Kuvendit;
- ↳ Dispozita që përcaktojnë në mënyrë të qartë se çfarë konsiderohet si "çështje e hetuar".
- ▶ Harmonizimi i ligjit me legjislacionin tjetër përkatës (si Ligji për Informacionin e Klasifikuar dhe Kodi i Procedurës Penale).

2. Përmirësimi i kornizës procedurale dhe institucionale

- ▶ Hartimi i akteve nënligjore që rregullojnë punën praktike të komisioneve hetimore: Si për shembull Kodi i Etikës për Komisionet Hetimore dhe rregulloret e veçanta të Kuvendit për çështje administrative dhe financiare që lidhen me përfshirjen e ekspertizës së jashtme;
- ▶ Hartimi i udhëzuesve teknikë, doracakëve, formularëve standardë, afateve etj., për deputetët, personat e emëruar politikisht dhe nëpunësit civilë në Kuvend.
- ▶ Përditësimi i Rregullores së Punës së Kuvendit ose miratimi i rregullave të veçanta për të rregulluar në mënyrë të detajuar mungesat e deputetëve. Janë të mundshme disa opsione:
 - ↳ Mungesat e deputetëve në mbledhjet e komisioneve duhet të konsiderohen si mungesa zyrtare dhe të sanksionohen në përputhje me Rregulloren e Punës.
 - ↳ Të merret në konsideratë kuorumi vetëm për mbledhjen e parë konstituive.

3. Fuqizimi i bashkëpunimit ndërinstitutional dhe zbatueshmërisë

- ▶ Formalizimi i marrëveshjeve të bashkëpunimit ndërmjet Kuvendit, Policisë dhe Prokurorisë së Shtetit për të mundësuar qasje në dokumente, dëshmi dhe praninë e dëshmitarëve.
- ▶ Sanksionim efektiv dhe i shpejtë ndaj institucioneve dhe dëshmitarëve që refuzojnë të bashkëpunojnë me komisionet hetimore.
- ▶ Caktimi i këshilltarëve ligjorë të veçantë nga Departamenti Ligjor, i cili mund të vlerësojë nëse:
 - ↳ një komision hetimor i propozuar apo në zhvillim është në kundërshtim me procedurat gjyqësore;
 - ↳ një komision hetimor po del jashtë mandatit fillestar për nga temat që trajton;
 - ↳ të drejtat e individëve po shkelen nga komisioni;
 - ↳ kërkesa për qasje në informacione të kufizuara apo konfidenciale është e justifikuar.
- ▶ Mendimet e këshilltarit ligjor nuk janë detyruese, por bëhen publike.

4. Fuqizimi i ekspertizës dhe burimeve njerëzore

- ▶ Rritja e kompensimit për ekspertët e jashtëm, me qëllim sigurimin e cilësisë dhe angazhimit profesional.
- ▶ Vendosija e procedurave të qarta për përzgjedhjen, angazhimin dhe pagesën e ekspertëve, përmes një akti të brendshëm të Kuvendit.
- ▶ Hartimi i një Udhëzuesi të gjithanshëm dhe zhvillimi i programeve të trajnimit për deputetët dhe stafin parlamentar mbi:
 - ↳ Teknikat e hetimit parlamentar (përzgjedhja e dëshmitarëve, zhvillimi i dëgjimeve, organizimi i hetimeve në terren, etj.)
 - ↳ Menaxhimin e informacionit të ndjeshëm;
 - ↳ Etikën e komisioneve hetimore.

5. Rritja e transparencës dhe llogaridhënies

- ▶ Krijimi i një seksioni të veçantë për secilin komision hetimor në faqen zyrtare të Kuvendit, që përfshin:
 - ↳ Vendimet për themelimin;
 - ↳ Fushëveprimin e punës;
 - ↳ Përbërjen e komisionit;
 - ↳ Dokumentet dhe procesverbalet jo-konfidenciale.
- ▶ Publikimi i pjesëmarrjes së deputetëve në mbledhjet e komisioneve dhe përfshirja e medias dhe publikut në monitorimin e tyre

Nga krahasimi me vendet e tjera në Evropë, shihet me rëndësi të madhe opozitës t'i jipet statusi i një "hetuesi gjithëpërfshirës". Gjithashtu, një gjetje kryesore nga krahasimi është se një sërë dispozitash janë më të përshtatshme sesa një dispozitë e vetme për t'i dhënë një rol të vërtetë opozitës. Autorët janë të vetëdijshëm se shumica e dispozitave të nevojshme në këtë kuptim do të duhet të modifikojnë legjislacionin ekzistues.
- ▶ Rregullimi ligjor që nëse një komision hetimor mbështetet nga 1/3 e deputetëve, nuk ka nevojë për votim në seancë plenare, por vetëm për trajtim procedural nga Kryesia e Kuvendit. Tema e propozuar e KH-së nuk mund të modifikohet nga shumica (përveç nëse një këshilltar ligjor i Parlamentit argumenton se ajo ndërhyr në ndonjë çështje gjyqësore që është në proces).
- ▶ Çdo grup mund të propozojë krijimin e maksimumi një KH-je në vit. Asnjë KH nuk duhet të organizohet njëkohësisht mbi të njëjtën temë. Hetimet duhet të mbyllen pas 6 muajsh dhe zgjatja nuk duhet të jetë e mundur. Megjithatë, çdo grup mund të përdorë kuotat e tij për të propozuar KH që merret me tema të ngjashme pasi ai i mëparshmi të ketë mbaruar së ekzistuari.
- ▶ Në rast zgjedhjesh të parakohshme, grupi që nisi një KH gjatë parlamentit të mëparshëm i deklaron Kryetarit të Kuvendit, në fillim të mandatit të ri, nëse

dëshiron që hetimet të vazhdojnë. Në këtë rast, një KH i ri-formohet për 6 muaj.

- ▶ Opozita ($\frac{1}{3}$ e anëtarëve të KH) i jipen të drejta pakicës gjatë procedurave të KH, veçanërisht: kryetari/ja (ose nënkryetar/ja), mundësia për të thirrur dëshmitarë, mundësia për qasje në dokumente, referim në gjykatën përkatëse nëse informacioni i dhënë një autoriteti konsiderohet i pamjaftueshëm.⁷
- ▶ Raporti përfundimtar mund të përfshijë qëndrimet e pakicës nga cilido anëtar i Komisionit Hetimor, në një aneks të veçantë.

6. Ndjekja institucionale e rekomandimeve

- ▶ Raportet përfundimtare të komisioneve hetimore, pas miratimit nga Kuvendi, duhet t'u përcillen institucioneve përkatëse për veprime të mëtejshme.
- ▶ Pas 8 muajsh, një komision i përhershëm/funksional i Kuvendit duhet të publikojë një raport të shkurtër mbi ndjekjen e zbatimit të rekomandimeve të KH-së dhe ta diskutojë atë gjatë një prej mbledhjeve të tij.
- ▶ Nëse gjatë hetimit parlamentar lind dyshimi për një vepër penale, raporti duhet t'i përcillet zyrtarisht Prokurorisë, në përputhje me detyrimin institucional për bashkëpunim. Raste të veçanta individuale mund t'i referohen po ashtu Prokurorisë gjatë zhvillimit të hetimit parlamentar.

7. Promovimi i kulturës bashkëpunuese politike

- ▶ Grupet parlamentare duhet ta njohin rëndësinë e komisioneve hetimore si mekanizma demokratikë, pavarësisht nëse janë në pushtet apo në opozitë.
- ▶ Duhet të miratohet një kod etik për anëtarët e komisioneve hetimore, që siguron integritet, bashkëpunim dhe shmangie të pengesave politike gjatë punës së tyre.
- ▶ Kapacitetet e brendshme të Kuvendit, siç është Instituti Parlamentar, duhet të shfrytëzohen për të promovuar konceptin e komisioneve hetimore dhe rëndësinë e tyre për demokracinë.

⁷Në faktë, ekuilibri është i mundshëm ndërmjet këtyre elementeve. Nëse kryetari i takon opozitës dhe i jipet e drejta për të vendosur se cilët dëshmitar duhet të dëgjohen dhe cilat dokumente duhet të shqyrtohen, atëherë opozitës nuk duhet t'u jipen të drejta shtesë. Por, nëse kryetari i takon shumicës dhe/apo kryetari vepron vetëm si "primus inter pares", është thelbësore që opozitës t'i jipen të drejta strikte procedurale.

Referenca

[1] Parlamenti i Austrisë, Komisionet hetimore. I qasshëm në: <https://www.parlament.gv.at/en/explore/exercising-control/political-control/investigating-committees/index.html>

[2] Ibid.

[3] Neni 53 i Kushtetutës thotë se kjo dispozitë nuk duhet të interpretohet në terma të proporcionalitetit: KH është i mundur për të gjitha aktivitetet e organeve ekzekutive ose zyrtarëve të Federatës, nëpërmjet të cilave Federata ushtron të drejtat që lidhen me mbajtjen e një interesi ekonomik dhe të drejtat mbikëqyrëse, pavarësisht nga përqindja e interesit të saj.

[4] Ekzistojnë dy përjashtime: “Dosjet dhe dokumentet, zbulimi i të cilave do të rrezikonte burimet e shërbimeve sekrete, nuk duhet të sigurohen. Vetëm Qeveria Federale mund të kërkojë një përjashtim nëse vendimmarrja e saj ose e njërit prej anëtarëve të saj ose përgatitja e menjëhershme e procesit të vendimmarrjes do të ndikohej negativisht.” Citat nga Pavy, E., 2020. Anketa Krahase e Komisioneve Hetimore në Parlamentet Kombëtare, Departamenti i Politikave për të Drejtat e Qytetarëve dhe Çështjet Kushtetuese, Drejtoria e Përgjithshme për Politikën e Brendshme (PE 649.524) [online]. Mars. Studim i kërkuar nga Komiteti AFKO. Bruksel: Departamenti i Politikave për të Drejtat e Qytetarëve dhe Çështjet Kushtetuese, Drejtoria e Përgjithshme për Politikën e Brendshme. Në dispozicion nga: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/649524/IPOL_STU\(2020\)649524_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/649524/IPOL_STU(2020)649524_EN.pdf), fq. 32 bazuar në nenin 53 të Kushtetutës. Në pjesën tjetër të tekstit, ky studim krahasues citohet si 'Pavy'.

[5] Szabó, Z. (2024). Hetimet parlamentare si të drejta të pakicave: a janë të mundshme transplantet ligjore? Teoria dhe Praktika e Legjislacionit, 12(1), 55–72.

[6] Hubert Sickinger, 'Komisionet parlamentare hetimore në Austri: Midis kontrollit dhe politikës partiake', Në: Këshilli Kombëtar Austriak: Funksionet, Procedurat, Aktorët, redaktuar nga Peter Filzmaier dhe Hubert Sickinger, Vjenë: Facultas, 2017, pp. 241–266.

[7] Matthias Keppel, 'Komisioni Parlamentar Hetimor në Këshillin Kombëtar Austriak – Ndikimi dhe Impakti nga Perspektiva e Anëtarëve të Këshillit Kombëtar Austriak, Politika në Evropën Qendrore, 19(3), 2023, pp. 539–570.

[8] Pavy, p. 103, shiko gjithashtu fq. 15.

[9] “Komiteti i Çështjes së Ibizës përfundon në Këshillin Kombëtar: Sa të korruptuar janë politikanët austriakë?”, Viena International News, 23 September 2021.

[10] Megjithatë, dënimi me kusht prej gjashtë muajsh i shefit të tij të stafit për dëshmi të rreme u la në fuqi..

[11] Një hetim i prokurorit të shtetit për përvetësimin e fondeve publike është duke vazhduar që nga qershori i vitit 2025.

[12] Jacoby, Wade, 'Koalicionet e Mëdha dhe Mosfunksionimi Demokratik: Dy Paralajmërime nga Evropa Qendrore.' Qeveria dhe Opozita, 52(2), 2017, pp. 329–355.

[13] Pavy, fq. 12.

[14] Thaysen, Uwe (1988), 'Të Vërtetat e Komisioneve Hetimore Parlamentare', në Uwe Thaysen dhe Suzanne S. Schüttemeyer (red.), A ka Nevojë për Reformë Ligji i Komisioneve Hetimore Parlamentare? Kontribute dhe Materiale (Baden-Baden: Nomos), pp. 11–30, fq.28.

[15] Në vitin 2014, një ish-gjyqtar në Gjykatën Federale Administrative ishte në gjendje të shqyrtonte dokumente të klasifikuara që lidheshin me bashkëpunimin midis shërbimeve sekrete gjermane dhe amerikane. Megjithatë, ky lloj mekanizmi është i rrallë..

[16] Pavy, fq. 12.

[17] Lidhur me pikën e parë, një hetim i Parlamentit Europian thotë: “Kjo përfshin procesin e vendimmarrjes brenda vetë Qeverisë, domethënë diskutimet e kabinetit, si dhe përgatitjen e vendimeve të kabinetit dhe departamenteve; në parim, vetëm proceset që janë përfunduar tashmë i nënshtrohen shqyrtimit nga komisioni hetimor dhe jo negociatat ose përgatitjet aktuale për miratimin e një vendimi”. (Pavy, fq. 42).

[18] Schüttemeyer, Suzanne S., and Sven T. Siefken, 'Bundestagu Gjerman: Institucioni Thelbësor në një Demokraci Parlamentare', në Klaus Larres, Holger Moroff dhe Ruth Wittlinger (red.), The Oxford Handbook of German Politics, Oxford University Press, 2022, pp. 161–178, fq. 173.

[19] Marc Geddes, Krahasi i përdorimit të provave në parlamente: bashkëveprimi i besimeve, traditave dhe praktikave në Mbretërinë e Bashkuar dhe Gjermani, Politika dhe Shoqëria, 43(4), 2024, pp. 447–462

[20] Akti që rregullon ligjin që rregullon Komisionet Hetimore të Bundestagut Gjerman, neni 2.2.

[21] Szabó, Z. (2024). Hetimet parlamentare si të drejta të pakicave: a janë të mundshme transplantet ligjore? Teoria dhe Praktika e Legjislacionit, 12(1), 55–72.

[22] Akti që rregullon ligjin që rregullon Komisionet Hetimore të Bundestagut Gjerman, seksioni 18.3.

[23] Akti që rregullon ligjin që rregullon Komisionet Hetimore të Bundestagut Gjerman, seksioni 18.4.

[24] Hoppe, T., & Ticona, J. (2022). Hetimet Parlamentare: një mjet i nënvlerësuar kundër korrupsionit. Revista Ndërkombëtare e Studimeve Parlamentare, 2(2), 202–216.

- [25] Saalfeld T. (1998). *Bundestagu Gjerman: Ndikimi dhe llogaridhënia në një mjedis kompleks*. Në P. Norton (Ed.), *Parlamentet dhe qeveritë në Evropën Perëndimore* (pp. 44–72). Frank Cass.
- [26] Wolfgang Wagner, *Politika Demokratike e Ndërhyrjeve Ushtarake. Partitë Politike, Kontestimi dhe Vendimet për të Përdorur Forcën Jashtë Vendit*, Oksford: Oxford University Press 2020.
- [27] Akti që rregullon ligjin që rregullon Komisionet Hetimore të Bundestagut Gjerman, seksioni 35.1.
- [28] Schüttemeyer, Suzanne S., and Sven T. Siefken, 'Bundestagu Gjerman: Institucioni Thelbësor në një Demokraci Parlamentare', në Klaus Larres, Holger Moroff dhe Ruth Wittlinger (red.), *Manuali i Oksfordit për Politikën Gjermane*, Oxford Handbooks, 2022, pp. 161-178, fq. 173.
- [29] Pavy, fq. 69.
- [30] DOKUMENTI I PUNËS I STAFIT TË KOMISIONIT Raporti i Sundimit të Ligjit 2020 Kapitulli i Vendit mbi situatën e sundimit të ligjit në Slloveni Shoqëron dokumentin KOMUNIKIM NGA KOMISIONI PËR PARLAMENTIN EVROPIAN, KËSHILLIN, KOMITETIN EKONOMIK DHE SOCIAL EVROPIAN DHE KOMITETIN E RAJONEVE Raporti i Sundimit të Ligjit 2020 Situata e sundimit të ligjit në Bashkimin Evropian, SWD/2020/323 final
- [31] Përgjegjësia e Mbajtësve të Funksioneve Publike në Rast Dyshimi për Ndërhyrje të Palejueshme Politike në Punën e Policisë dhe Autoriteteve të Tjera Kompetente Shtetërore në Fushën e Tatimit dhe Parandalimit të Pastrimit të Parave dhe Ndikimit të Tepruar Politik në Rrjedhën ose Rezultatit e Mbikëqyrjes Individuale Parapenale dhe Financiare dhe Zbulimit dhe Parandalimit të Pastrimit të Parave
- [32] Komisioni Hetimor për Përcaktimin e Shkatërrimit të Dyshuar Financiar të GEN-I, Praktikave të Dyshuara Kontraverse në Lidhje me STAR SOLAR d.o.o., Financimit të Dyshuar të Paligjshëm të Partisë Politike LËVIZJA E LIRISË dhe Financimit të Dyshuar të Paligjshëm të Fushatës Zgjedhore të Lëvizjes LIRIA për Zgjedhjet e Rregullta të Anëtarëve të Asamblesë Kombëtare të Republikës së Sllovenisë në vitin 2022.
- [33] Lüthi, Ruth. 2017. 'Parlament'. Në *Handbook of Swiss Politics*, redaktuar nga Peter Knoepfel, Yannis Papadopoulos, Pascal Sciarini, Adrian Vatter dhe Silja Häusermann, f. 169–192. Cyrihut. *Botues Neue Zürcher Zeitung*.
- [34] Bailer, Stefanie und Sarah Bütikofer (2023). *Parlamenti*, në: Patrick Emmenegger, Flavia Fossati, Silja Häusermann, Yannis Papadopoulos, Pascal Sciarini, Adrian Vatter (eds). *Manuali i Oksfordit për Politikën Zvicerane*. Oksfordit: Oxford University Press, fq. 177-178.
- [35] Ibid.
- [36] Ibid, fq. 185.
- [37] Vatter, Adrian. 2020. *Sistemi politik i Zvicrës, botimi i 2-të*. Baden-Baden: Nomos.
- [38] Shih programin vjetor 2024: <https://www.parlament.ch/centers/documents/fr/Jahresprogramm%20GPK-NS%202024%20F.pdf>
- [39] Mangold, Hannes. 2015. 'Përbindëshi në Kuti: Indeksi i Kartave Aair dhe Transformimi i Sistemit të Informacionit të Inteligjencës së Zvicrës, 1989–1994'. *Revista e Historisë së Inteligjencës* 14 (2): pp. 129–138.
- [40] Shih raportin final: <https://www.parlament.ch/centers/documents/en/Zusammenfassung%20Englisch.pdf>
- [41] Fromage, D. Departamenti i Politikave për të Drejtat e Qytetarëve dhe Çështjet Kushtetuese, Parlamenti Evropian, 2020.

Katalogimi në botim – (CIP)

Biblioteka Kombëtare e Kosovës “Pjetër Bogdani”

—

328(496.51)(047)

Analizë mbi funksionimin e komisioneve hetimore Parlamentare në Kuvendin e Kosovës :
Prishtinë, korrik 2025 / përgatitur nga Olivier Rozenberg, Artan Murati. - Prishtinë :
Demokraci për zhvillim, 2025. - 48 f. : ilustr. ; 24 cm.

1. Rozenberg, Olivier 2. Murati, Artan

ISBN 978-9951-823-59-3

Instituti Demokrati për Zhvillim (D4D) është themeluar në prill të vitit 2010 nga një grup i analistëve të cilët ishin gjithnjë e më të shqetësuar se procesi i shtet-ndërtimit e kishte anashkaluar demokracinë. Vizioni i D4D është të promovojë qytetarë aktivë dhe të arsimuar, të cilët marrin pjesë plotësisht në hapësirën publike dhe e përdorin atë për përfaqësim dhe vendimmarrje për të diskutuar dhe ndërtuar konsensus mbi ndarjen e burimeve që janë efikase, të shpejta, afatgjate dhe që çojnë në zhvillim të barabartë. D4D ndikon në politika specifike, promovon një qasje ndërsektoriale ndaj zgjidhjes së problemeve dhe adreson rutinat e vendimmarrjes institucionale duke rekomanduar përmirësime graduale dhe vepron me efektivitet maksimal për të promovuar plotësisht stabilizimin dhe zhvillimin demokratik të Kosovës.

Për më shumë informacion rreth aktiviteteve të D4D, ju lutemi vizitoni faqen tonë të internetit: **www.d4d-ks.org**

